ФЕЙЗ ве РУХАНИЕТ ИКЛИМИНДЕ

Хаджы Мебрур ве Умре

Осман Нурий ТОПБАШ

WORLD GRAPHICS

Адрес: Bulgurlu Mah. Çiçek Sok. No:35
Küçük Çamlıca, Üsküdar, Стамбул / Тюркие
rasimizm81@hotmail.com-www.hudayiworldpress.com
Тел: (+90 216) 428 49 36 Факс: (+90 216) 428 49 36

Дизайн: Расим Шакиров

Хаджы Мебрур
ве
Умре

СЁЗ БАШЫ

Бизлерни иман лютфюне ляйыкъ корип, иманнынъ къуванчы олгъан ибадетлер иле кендисине къавушмакъ ёлларыны ачкъан Аллаhкъа сонъсуз хамд ве сеналар олсун!

Аллаhкъа къавушмакъ ёлунда энъ гузель къуллукъ ичюн бутюн инсанлыкъкъа мисильсиз бир орьнек ве ребер олгъан Варлык Нуру, Пейгъамберимиз, Шефаатчымыз, Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем-ге сонъсуз салят ве селям олсун!

Инсан огълунынъ маддий ве маневий, битмез-тюкенмез ихтияджлары бар. Буларнынъ базылары, аят киби зарурдыр. Меселя, беденнинъ яшамасы ичюн ава, сув ве аш керек. Рухнынъ да пек муим ихтияджлары бар. Атта булар бедений ихтияджлардан даа муимдир. Чюнки тен - топракъ ёлджусы, рух исе сонъсузлыкъ ёлджусыдыр.

Бу себепнен Аллаh:

«Коклерде де рызкъынъыз ве сизге ваде этильген башкъа шейлер бар.» (эз-Зарият, 22) деп буюра. Яни инсаннынъ маневий гъыдасына ишарет этип, гонъюллернинъ къуртулыш сермиясы ибадетлер олгъаныны бильдирмекте. Бунынъ ичюн бутюн ибадетлер, Аллаh тарафындан эмир этильген олса да, аслында инсаннынъ энъ вазгечильмез маневий ихтияджыдыр. Ойле бир ихтиядж ки - рух ве гонъюль, ибадетлерден аладжагъы кучьни, башка ич бир шейден аламаз. Бугунь бу керчекни

анъламагъан инсанлар, озь рухларынынъ джан чекишкенини сейир этмектелер. Анджакъ гонъюль гъыдасыны алгъан бахтияр инсанлар исе, бам-башкъа бир аэнк ве бахт ичинде, изтирапларны ве джефаларны дахи сефагъа чевирип, аятларыны ашкъ ве догъру ёл узьре кечирелер. Чюнки инсаннынъ ибадетлерден алгъан маневий зевкъ ве иляхий фейиз, дюньянынъ къапкъанлары ичине тюшмесине мани олур.

Бойледже, эм инсаннынъ гонъюль ихтияджыны корьмек ичюн, эм де сонъсуз ниметлерге къаршы шукюр этмеси макъсадынен базы ибадетлер фарз къылынды. Тыпкъы бир докторнынъ, хастасына, мытлакъ къулланмасы керек олгъан иляджларны язмасы ве буны шифа ичюн шарт къошмасы киби. Чюнки инсанлар я тембелликлеринден, я да меселенинъ эмиетини анъламагъанлары ичюн, ибадет ихтияджларына къайдсыз къала билелер. Бунынъ ичюн Аллаһ, къулларына рухларынынъ энъ муим ихтияджы олгъан ибадетлерни фарз къыларакъ, оларны сонъсуз махрумиеттен, гъафлеттен къуртармакъны мурад эте.

Ич шубесиз, бу муим ибадетлернинъ башында намаз кельмекте. Бунынъ ичюн башта **намаз** эмир этильди. Чюнки кереги киби къылынгъан намаз, къальпдеки перделерни котере. Бойледже, ***«Намаз, муминнинъ мираджыдыр»*** акъикъаты ортагъа чыкъа ве инсан Аллаһкъа мирадж этип, онъа къавушаджакъ. Бу къавушув, анджакъ Аллаһнынъ **«Седжде эт ве якъылаш!»** (эль-Алякъ, 19) эмрине уяракъ мумкюндир.

Намаз ибадетинден сонъ, рухларымызгъа гъыда берген башкъа бир фарз ибадети **«Ораза»**дыр. Ораза - сабыр, ираде ве нефсаний арзуларны тербиелемекнен ахлякъны гузеллештирмеге ярдым эткен буюк бир ибадеттир. Ораза, инсангъа Аллаһнынъ берген ниметлернинъ къадрини хатырлатыр. Арамызда яшагъан ач ве факъирлернинъ алларыны тюшюнмеге ярдым этер. Барлыкълы кимселерге, ач ве факъир инсанларнынъ махрумиетини таттырып, оларны бу мевзуда бир тутар. Бойледже, зен-

гин инсанларнынъ мерхамет ве ярдым этме истидатларыны кучьлендирир.

Ислям дининде, ичтимаий низамда факъир иле зенгин арасында сайгъы ве севги багъларыны къурмакъ, пахыллыкъ ве душманлыкъны ёкъ этмек ичюн эмир этильген башкъа бир фарз ибадети де **«Зекят ве Инфакъ»**тыр. Бу ибадет, барлыкълы инсанларны мал ве мулькке къул олмакътан къуртарыр, мухтаджларны да зенгинлерге къаршы янълыш арекет ве тюшюнджелерден везгечирир, бойледже ичтимаий мусавийлик къорчаланыр.

Бу ибадетлернинъ янында эм малий, эм де бедений фарз ибадети - **«Хадж»**дыр. **Хадж** - иманны пекиштирир ве махшернинъ бир бенъзерини бу дюньяда яшатыр; ***«Ольмеден эвель олюнъиз!»*** сёзюнинъ манасыны анъламагъа ярдым эткен ибадеттир.

Хаджнынъ маневий тарафы, корюльген джеэтинден даа чокъ эмиетлидир. Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ «хаджы мебрур» ифадеси иле къаст эткени хадж, маневий гузеллик ве руханиетнен толу олгъан бир ибадеттир. Бу джеэттен хадж - дуа, тевбе ве истигъфар иле гонъюльнинъ иляхий рахмет, берекет ве фазилетлерге наиль олмасыдыр. Яшайышнынъ гузель ишлернен донатылмасыдыр. **Хадждан сонъра да бу гузель алнынъ девамы ичюн Аллаhкъа сёз берильмесидир.**

Аллаh Расули -саллаллаху алейхи ве селлем-, хадж ве умре эснасында япылгъан гузель ишлернен барылгъан нетиджени ифаде эткенде, бу мубарек ибадетлердеки макъсатны шойле беян буюрды:

«Хаджнен умренинъ арасыны бирлештиринъ. Чюнки булар гунахны, тыпкъы кёрюкнинъ демирдеки тотны темизлемеси киби темизлер.» (Несаи, Менасик, 6; Ибн-и Мадже, Менасик, 3)

Бойле бир маневий арынмагъа, янъыланмагъа ве тазеленмеге весиле олгъан ве хадис-и шерифте «хадж иле арасынынъ бирлештирильмеси» тевсие этильген **«умре»** ибадети де чокъ муимдир.

Сенеде бир кере олгъан ве белли куньлерде ерине кетирильген хадж ибадетинден башкъа, йылнынъ эр анги бир вакътында ве истенильгени къадар япылмасы мумкюн олгъан «умре», пек фазилетли олгъаны ичюн «кучюк хадж» оларакъ табир этилир. Бу ибадетнинъ фазилетини де эйи анъламакъ керек.

Бутюн бу ибадетлерде энъ чокъ дикъкъат этиледжек хусус, **къальб-и селим** ве **ихляс** иле япылмасыдыр. Эгер къуллугъымызнынъ Аллаһ къатында макъбул олмасыны арзу этсек, бутюн гъайрет ве ибадетлеримиз ашкъ ве эдеп ичерисинде олмалы. Анджакъ бу шекильде олса, ибадетлеримиз «амели салих» сыфатыны къазаныр ве эбедий алемде бизим ичюн сеадет азыгъымыз олур.

Бу эсеримизде, хадж ве умре ибадетлерининъ къальбий джеэтини ве такъва[1] ольчюлери ичинде эдеб иле япылув шеклини ифаде этмеге чалыштыкъ. Даа эвель эсерлеримизде я да макъалелеримизде яйынлангъан мевзу иле алякъалы языларымызны козьден кечирип, янъыдан сыныфландырдыкъ. Бойледже, хадж ве умренинъ къальбий джеэти акъкъында къыскъа ве топлу бильгилерни дин къардашларымызнынъ дикъкъатларына авале эттик.

Аллаһ, бутюн ибадетлеримизни даима ихляс ве такъванен ерине кетирмемизни бизлерге насип буюрсын! Ахирет ёлджулыгъымызда; намазымызны эбедий ёлдашымыз, оразамызны эбедий достумыз, зекят ве садакъаларымызны сонъсузлыкъ ашымыз ве хаджымызны да энъ макъбул гонъюльдешимиз эйлесин! Ибадетлеримизнинъ эр бирини Аллаһкъа ляйыкъ олмасыны джюмлемизге насип эйле!

Амин!

Осман Нури ТОПБАШ
Август 2006
Ускюдар

---

1 **Такъва** – Аллаһтан къоркмакъ ве бунынъ нетиджесинде диннинъ ясакълагъаны хусуслардан къачынмакъ.

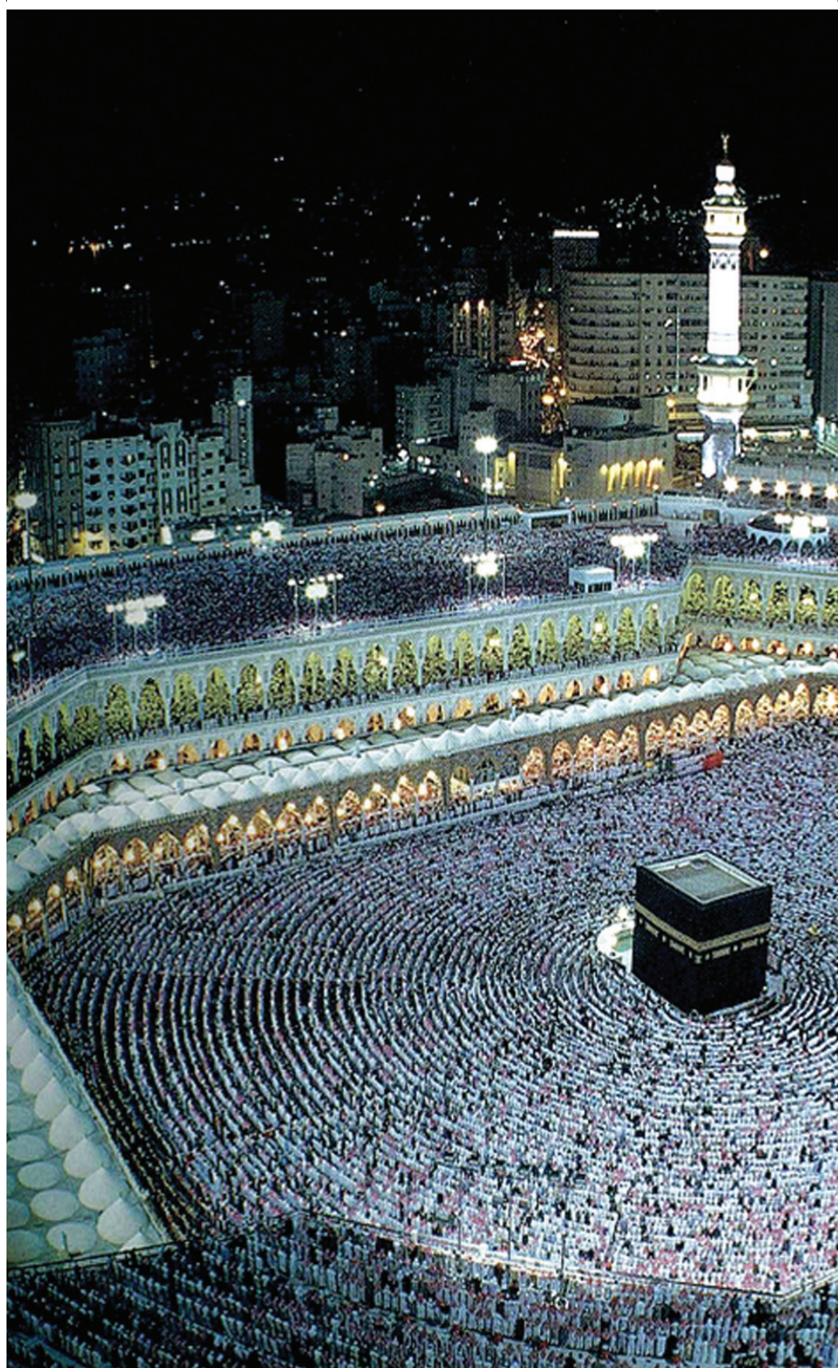

ХАДЖЫ МЕБРУР ВЕ УМРЕ

Исламнынъ беш темель эсасындан бири олгъан **хадж** - эм малий, эм де бедений бир ибадеттир. Буюк фазилетлерле толу олгъан бу ибадетнинъ лайыгъынен ерине кетирильмеси, юксек къальп олгъунлыгъы кямиль бир иман ве ирфангъа багълы.

Хадж - Пейгъамберлернинъ бириндджиси Адем -алейхисселям-дан Ахирзаман Небисине къадар девам эткен бир ибадеттир. Даа бу алемде махшернинъ бир бенъзерини яшатып, *«Ольмеден эвель олюнъиз!»* сырынынъ акъикъатына иришмемизге весиле олмакъта.

Азрети Адем ве Азрети Ава иле башлагъан инсанлыкъ къорантасы, динлерини бахт ве сеадет ичинде яшамакъ узьре, ильк ибадетхане оларакъ Меккедеки Кябенинъ ерини сайладылар. Адем огъуллары, денъишкен яшайыш ве ичтимаий шартлар себебинен башкъа ерлерге яйылдылар. Асырлар кечти, несиллер денъишти, инсанлар акъикъий динден дёндилер. Бойледже, бир муддет сонъра бу мукъаддес ибадетхане гъайып олды. Азрети Ибрахим -алейхисселям- Аллаһнынъ эмринен оны текрар къурды ве о ерлернинъ берекетленмеси ичюн дуа этти. Аллаһ буны Къуран-ы Керимде шойле беян эте:

« Хатырла ки, Ибрахим бойле деген эди: «Раббим. Бу шеэрни (Меккени) ишанчлы эт, мени ве огъулла-

рымны путларгъа табынувдан узакъ тут». «Чюнки, олар (путлар) инсанлардан бир чокъуны саптырдылар. Раббим, ким манъа уйса, о мендендир. Ким де манъа къаршы кельсе, артыкъ сен акъикъатен чокъ багъышлайыджысынъ, пек мерхаметлисинъ».

«Эй, Раббимиз! Эй, саибимиз! Намазны дос-догъру къылмалары ичюн мен неслимден бир къысмыны сенинъ Бейт-и Харамынънынъ (Кябенинъ) янында, зираат япылмагъан бир вадийге ерлештирдим. Сен, эй Раббим, инсанлардан бир къысмынынъ гонъюллерини оларгъа мейль эттир ве мейвалардан буларгъа рызыкъ бер. Умют этилир ки, бу ниметлерге шукюр этерлер». (Ибрахим, 35-37)

Хадж ибадети Исламдан эвель де бар эди. Анджакъ мушриклер, оны ибадет олмакътан чыкарып, кучьлю ве къуветли кимселерге адангъан ахлякъсыз бир мерасим алына кетирген эдилер. Бойледже, араплар арасында имтияз саиби олгъан Къурейш къабилеси, Кябени урбаларыны кийип таваф[2] эте эдилер, факъат дигер арап къабилелери - къадын-эркек эписи, чыр-чыплакъ бир шекильде тавафларыны япа эдилер. Урбаларыны чыкъаргъан бу чыплакъ инсанларнынъ айып ерлерини ортьмелери, Къурейшнинъ джумертлигине багълы эди. Яни Къурейшлилер урба берсе ортюнип, бермесе чыплакъ алда таваф эте эдилер. Къурбан кескенлери вакъыт къанны Кябенинъ къапы ве диварларына сюртер, къурбан этини де якъа эдилер.

Ниает, сеадет асры кельди ве Пейгъамбер Эфендимиз Азрети Мухаммед Мустафа -саллаллаху алейхи ве селлем- иле дин ильк башлагъан ерде, сонъ бир кемал косьтерип, бутюн бу айып адет ве хурафелерни ортадан ёкъ этти. Зира Islamда эр ибадетнинъ гъаеси, Аллаһны анъмакъ ве Ондан магъфирет тилемектир.

2 **Таваф** – Кябенинъ этрафында дёнмек. Хадж ибадетининъ шарты.

Пейгъамбер Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем- Мекке ве Медине шеэрлеринде сеадет асры яшады ве яшатты. Бойледже, о шеэрлер къыяметке къадар Ислямнынъ ве мусульманларнынъ меркези олгъан мубарек ерлер олдылар.

Бу мубарек топракълар Азрети Адемден башлап, кунюмизге къадар иманлы юреклернинъ руханиетлеринен зенгинлешип, Аллахны севген инсанларнынъ козьяшларынен сувлангъандыр. Акъикъатны арагъан, гонъюльнен хадж япкъан инсан, о мекянларда бир чокъ Пейгъамбернинъ маневий излерини арар ве оларнынъ хатыраларындан фейз алыр. Чюнки бу мукъаддес ерлер, эксериет пейгъамберлернинъ азиз хатыралары иле толу. О ерлерде Аллаһнынъ рахмет, магъфирет ве берекети акъылгъа келир.

Бу джеэттен, хаджнынъ башкъа бир гъайеси, Раббимизнинъ о мубарек ерлердеки ишаретлерини юджельтмек ве урьмет косьтермек, о мукъаддес макъамларнынъ хатырасы иле гонъюллерни фейизлендирмектир.

Хадж ве умре ниетинен о мубарек топракъларгъа аякъ баскъанлар, Ибрахим -алейхисселям-нынъ:

«Я Раб! Гунахларымызны багъышла, афф эт! Сен энъ буюк Рахман ве Рахим Аллахсынъ. Я Раб! Эвлядымы да меним ёлума, меним диниме таби эт!» дуасына ортакъ олып, бу дуалардаки фейз ве берекетни корерлер.

Бу сайысыз нимет ве гузелликлер, мумин гонъюллерни о мубарек мекянларгъа асретлик ве сагъынув ислеринен багълагъандыр. Бу ерлерге асрет олгъан нидже ашыкъ гонъюллер де шу сёзлернен о ерлерни анъарлар:

Корьмез олдым ыракъ иле якъыны,
Гузель Кябетуллах барайым санъа!

я да:

Эй бад-ы саба, огърарса ёлунъ семт-и Харамейн'е
Селямымны арз эйле Расулу'с-Секалейн'е!..

Яни «Эй сабах рузгяры! Эгер Мекке ве Мединеге ёлунъ тюшсе, о ерлерге ве хусусан инсанлар ве джинлернинъ Пейгъамбери Азрети Мухаммед Мустафагъа селямларымы сёйле!» ифаделеринен о мубарек ерлерге ве Алемлернинъ Эфендисине муаббет толу селямлар ёлларлар.

Бу севги гонъюллерде о къадар теренлешти ки, мукъаддес топракъларгъа кеткенлерни дуа ве селямларнен огъурламакъ адет олгъандыр. Хаджгъа кеткенлернинъ къулакъларына бир фысылты оларакъ сёйленген ашкъ ве муаббет толу гонъюль истеклерини, шаир шойле ифаде этер:

Кечкенинъиз ёлларгъа,
Бизден селям алып барынъ!
Хакъ дост олгъан къулларгъа,
Бизден(селям) алып барынъ!..

Барынъ хаджны япмагъа,
Эринъ сонъсуз сафагъа,
Мухаммед Мустафагъа
Бизден селям алып барынъ!..

Мекке иле Медине,
Эки эшсиз хазине,
Чихар яр-и гюзине,
Бизден селям алып барынъ!

«Леббейк» деп боюна,
Чапынъ «земзем» сувуна,
Хашим огъуллары союна,
Бизден селям алып барынъ!

Кирсенъиз (гер)«ихрамгъа»,
Эль сюрмеден харамгъа.
Сахабе-и кирамгъа,
Бизден селям алып барынъ!..

Ялварып Раббимизге,
Дуалар этинъ бизге,
Юдже Кябемизге,
Бизден селям алып барынъ!

Кеткенлер ашкъ багъына,
Тюшмез гъафлет агъына,
О гузель Нур Дагъына,
Бизден селям алып барынъ!..

Кирип къальби Хатимге,
Седжде этинъ Рахимге,
Макъамы Ибрахимге,
Бизден селям алып барынъ!..

Хакътан кельген берата,
Ачылгъан эр къанаткъа,
Мина ве Арафаткъа,
Бизден селям алып барынъ!..

«Дженнетуль Бакъи»мизге,
«Гульшени пак»имизге,
Шол «ферах-нак»имизге,
Бизден селям алып барынъ!..

Эвельден берли бу ашкъ ве муаббетнинъ ичинде яшап, гонъюллерини раат этип оламагъан нидже Аллах къуллары, о рахмет мемлекетине сыгъындылар ве намазларыны о ерлерде къылдылар.

Атта, о ерлерге кетип оламагъан нидже факъир ашыкъларны бу лютфтен насиптар этмеге тырыштылар. Бу себепнен Азиз Махмуд Худайи азретлерининъ къанат ачмасына да бойле бир вакъиа весиле олгъан эди:

Бурса къадысы олгъаны йылларда Худайи азретлерине меракълы бир дава келир. Бир къадын, къоджасыны шу сёзлернен шикяетлер:

«–Къады эфенди! Къоджам эр сене хаджгъа кетмеге ниет этер, факъат факъир олгъаны ичюн бир тюрлю имкян тапып кеталмаз. Бу сене де хаджгъа кетип олмайджам деп туттурды. Атта: «–Эгер бу сене хаджгъа кеталмасам, сенден айырыладжам!» деди. Даа сонъра къурбан байрамына аз бир вакъыт къалгъанда орталыкътан ёкъ олды. Беш алты кунь сонъра да пейда олып, хаджгъа барып кельгенини сёйледи. Ич бойле бир шей олурмы? Къады эфенди! Артыкъ бу яланджы адамдан айрылмакъ истейим!..»

Къады Махмуд эфенди къадыннынъ коджасыны чагъыртып, онъа ханымынынъ айткъанлары догъру олып олмагъаныны сорар. Адам:

«–Къады эфенди! Ханым догъру сёйледи, ама меним сёйлегенлерим де догъру. Шуны билинъ ки, мен керчектен хаджгъа барып кельдим. Атта о мубарек топракъларда Бурсадан кельген хаджыларнен де корюштим ве кетирмелери ичюн базы эдиелер быракътым», - дер.

Къады Махмуд эфенди шашкъынлыкъ ичинде:

«–Бу насыл олур, эфенди?!» - деп сорай. Адам анълатмагъа башлар:

«–Эфендим, эр сене олгъаны киби бу сене де хаджгъа кетемедим, буюк бир кедернен **Эскиджи Мехмед Деде**ге кеттим. О да, мени элимден тутып, козьлеримни къапатмамы сёйледи. Козюмни ачкъаным заман Кябеде эдим!..», - дер.

Бойле бир шейге ильк дефа шаат олгъан къады эфенди, бунынъ мумкюн оламайджагъыны сёйлеп, о адамнынъ сёзюне инанмаз.

Бунынъ узерине адам, саде, факъат тюшюндириджи бир джевап берир:

«–Къады эфенди! Аллаһ Таалянынъ душманы шейтан, бир аньда бутюн дюньяны айлана да, Аллаһ

досту темиз бир къул, не ичюн бир аньда Кябеге кетип оламасын?!».

Къады Махмуд эфенди бу къарарны Бурсалы хаджыларнынъ къайтып кельмелерине быракъыр. Бурсалы хаджылар къайткъанда да япкъан тахкъикъат нетиджесинде меселени огренир ве буюк бир айрет ве шашкъынлыкъ ичинде даваны токътатмакъ меджбуриетинде къалыр. Факъат юрегине бир къор тюшер. Артындан Эскиджи Деде весилесинен Уфтаде азретлерининъ маневий алкъасына къатылыр, ве джихан къутубы бир гонъюль султаны олур.

Эльбетте о мубарек топракъларгъа дуюлгъан асретлик, ялынъыз къумлу чёллерни сейир этмеге дуюлгъан асретлик дегильдир. О ерге барманынъ макъсады Ибрахим -алейхисселям-нынъ макъамыны, Исмаил -алейхисселям- ве эвлядынынъ ватаныны зиярет этмектир. Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ догъып оськен,Ислямны яймагъа башлагъан топракъларны корьмек, О юдже Пейгъамбернинъ алгъан аваны акъ джигерлеримизге ве гонъюллеримизге толдурмакъ гъаеси иле олмалы. Хакъ досту бир шаир не гузель сёйлер:

«Баштан ашагъа не ерге козь кездирсем, сайысыз муджизе, къальпнинъ этегине япышып: «Иште асыл мекян бу ер!» дер.»

Бу ифаделер, ялынъыз шаирнинъ ислери дегиль, айны заманда иляхий бир акъикъаттыр. Аллаh буюрыр:

فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ

« О ерде ап-ачыкъ нишанелер бар…» (Ал-и Имран, 97)

Бойледже, бу мукъаддес ерлерде козьлердеки перделер ачылыр, гонъюль козьлеринен этрафына бакъкъанларнынъ иман дерьялары джошар, ашкъ ве иляхий муабет инсаннынъ эр тарафыны сарар. Не ерге бакъсалар,

юдже бир лезет ве джошкъунлыкъ дуярлар; бойледже козьлерден яшлар келир, тиллер Аллаһны анъмакъ ве юджельтмекнен мешгъуль олур. О мубарек ерлерде бутюн вакъытларыны юксек бир эдеп ве урьмет алы ичинде кечирирлер. Бу да, ает-и керимеде шойле буюрыла:

ذَلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعائِرَ اللّٰهِ فَإِنَّهاَ مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

«Эр ким Аллаһнынъ нишанелерине сайгъы косьтерир исе, шубесиз, бу, къальплернинъ такъвасындандыр.» (эль-Хадж, 32).

Бу тарафтан бакъсакъ, хадж - сырф маддий бир ибадет дегиль. Онынъ маневий джеэти, корюльген джеэттен даа муимдир. Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ «хаджы мебрур» ифадесинен къаст эткени хадж, бойле маневий гузелликлернен донатылгъан хадждыр.

Бу джеэтинен хаджнынъ макъсады, дуаларнен, тевбе ве истигъфарнен инсан гонъюлини иляхий рахмет, берекет ве фазилетке къавуштырмакътыр. Яшайышнынъ гузель амеллернен донатылмасыдыр. **Хадж биткен сонъ да бу алнынъ девам этеджеги акъкъында Аллаһкъа сёз берильмесидир.**

Азрети Ибрахим -алейхисселям-нынъ шу дуасы не гузельдир:

«Эй, Раббимиз! Бизни санъа бойсунгъанлардан эйле, неслимизден де санъа итаат эткен бир уммет чыкъар, бизге ибадет усулларымызны косьтер, тёвбемизни къабул эт; зира, тёвбелерни чокъча къабул этиджи, чокъ мерхаметли ялынъыз Сенсинъ!» (эль-Бакъара, 128)

Хадж япмагъа ниетленген ашыкъ гонъюллер, бир тарафтан Ибрахим -алейхисселям-нынъ бу дуасыны тюшюнирлер, дигер тарафтан да Хареми Шерифнинъ[3]

3 **Харем-и Шериф** – Кябе ве дживары.

ичинде ве Мекке сокъакъларында Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ юрьгенини ве яшагъаныны тюшюнирлер. Бельки Онынъ мубарек аякъларынынъ излери усьтюнде тургъаныны хаял этип, о излерге джан гонъюльден юз сюртмекнинъ эеджаныны дуйып, Ондан кунюмизге накъыл этильген нидже хатыраларнен толурлар.

Меселя, Сафа тепесинде Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ Мекке мушриклерине хитап этмесини тюшюнип, о куньлерни козьлеринде джанландырырлар. Тюшюнирлер ки, о Алемлернинъ Эфендиси, бу тепеден Меккелилерге Эбу Къубейс Дагъыны косьтерип шойле буюргъан эди:

«Сизге; «Шу дагъынынъ аркъасында душман бар, бу ерге догъру якълашмакъта. Сизни ольдюреджек, тедбир алынъ!» десем, манъа инанырсынъызмы?»

Меккелилер де:

«Инанырмыз. О дагъынынъ аркъасыны корьмесек де. Чюнки Сен «Мухаммед-уль Эмин»синъ, берген хаберинъ догъру олгъанындан асла шубемиз ёкъ!»- деген эдилер.

Бунынъ узерине О Варлык Нуру Эфендимиз:

«Эгер бунъа инана исенъиз шунъа да инанынъыз ки, бу алемни яраткъан, тек ве къадир олгъан бир Аллаh бар! Тапынгъанынъыз путлар, кучьсюз бирер таш, топракъ я да одун парчасыдыр. Буларны терк этип бир олгъан Аллаhкъа иман этинъиз. Билинъиз ки, Аллаh мени сизге Пейгъамбер оларакъ ёллады», - деген эди. Насипсиз мушриклер де, башта эмджеси Эбу Лехеб олмакъ узьре:

« Бу ерге бизни бунынъ ичюн чагъырдынъмы?»- деп Ондан юзь чевирдилер ве о ерден дагъылдылар. Виджданлары бунынъ догъру олгъаныны къабул эткени алда нефсаний истеклерине уйып, Оны яланджылыкъта къабатладылар.

Факъат Пейгъамберимиз, бойле гъафлет ве сапкъынлыкъкъа рагъмен ёлундан дёнмеди, небевий бир гайретнен иляхий акъикъатларны сувсуз гонъюллерге бир аят суву киби такъдим этмеге девам этти.

Иште, хадж эснасында бойле ибретли акъикъатларны тефеккюр этип, алыджы бир гонъюльнен этрафкъа бакъсакъ, Эфендимиз -алейхиссаляту весселям-нынъ дин дерслери отькергени Эркамнынъ эвининъ огюнден кечкенде, Аллах къоркъусы ичинде кечирильген Къуран талимлерининъ акислерини ис этермиз. Бу талимлернинъ артындан кельген хиджрет ве сонърасында яшангъан иляхий берекетлерге гонъюль синимизни узата билирмиз.

Бильхасса, Севр магъарасыны корьгенде, Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем- ве Азрети Эбу Бекир арасында олгъан маневий алыш-вериштен насип алырмыз. О къобада, Пейгъамберимизнинъ Эбу Бекирнен учь кунь ичинде иляхий сырларгъа гъаркъ олып, къальплерни инкишаф эттирген хусусий субетлерине имкянымыз нисбетинде биз де иштирак этермиз. О субетнен башлагъан муаббет ве ашкънен иманнынъ лезетини татмакъ мумкюндир.

Бу лезетни таткъан сонъ, асхаб-ы кирамгъа[4] таби олур, бинъ бир икмет ве ибрет толу Медине-и Муневвере хатыраларындан сонъра текрар Мекке-и Мукерремеге къайтар, о мубарек ерлернинъ Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем- тарафындан фетих этильгенини хаял этип козьлеримиз огюнде джанландыра билирмиз.

Этрафтаки дагъларгъа бакъкъанда Меккени фетих этмеге кельген сахабе ордусынынъ мушриклерни къоркъутмакъ макъсадынен якъкъанлары бинълердже

4 **Асхаб-ы кирам** – Пейгъамбер эфендимизнинъ аркъадашлары. Онынъ заманында Ислямны къабул этип яшайышларында бир кере Пейгъамберни корьген инсанларгъа берильген ад.

мешъалелерини зиинимизде джанландырырмыз. Билялы Хабешининъ о кунь Бейтуллахнынъ устюне чыкъып окъугъан эзанынынъ сесини дуяр киби олурмыз. Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ:

«…Хакъ кельди, батыл йыкъылды...» (эль-Исра, 81) аетини окъуп, Кябедеки путларны девиргенини хаял этермиз.

Сонъра гонъюлимизнинъ де бир Кябе киби тюшюнип, оны нефсаний муаббетлерге путхане ола биледжегини къаврап, хаджнынъ эр адымында къазангъанымыз руханий ве маневий къуветнен о путларны девирмеге ве гонъюлимизни кямиль манада бир назаргях-ы иляхий[5] япмагъа тырышмалымыз.

Бойле даа нидже иляхий сырларнынъ аян олмасына къапы ачкъан хадж ибадети, эр кес ичюн маневий бир темизленме, арынма ве тирильме ибадетидир. Бу тирилювни теминлеген хадж ибадети, инсаннынъ динини текмиллештирген ибадеттир.

Хадж - варлыкъ ве нефис эльбиселерини ташлап, руханий бир яшайышкъа адым атмакътыр. Хадж - инсан рухунынъ озь аэнкини, иклимини ве ренкини тапкъан бир ибадеттир. Рухнынъ асылыны тапкъан, рахмет ягъмурларынен ювулып арынгъан, руханий корюнишлернен толу бир ибадеттир.

АРАФАТ

Арафат, бир аф ве ялварыш еридир.

Арафат - къабирден къыямет сабасында уянмакъны ве джемаат алында махшер[6] мейданында топланмакъны

5 **Назаргях-ы иляхий – назаргях**: Бакъылгъан ер, бакъма ери. **Назаргях-ы иляхий**: Аллаһнынъ назар эткени ер.

6 **Махшер мейданы** – Къыямет куню бутюн инсанларнынъ эсап бермек ичюн топлангъанлары мейдан.

хатырлатыр. Бутюн къуллар, Аллаhнынъ огюнде аджиз, мухтадж ве умютли бир шекильде аф беклерлер. Гонъюллер ве козьлер, тевбе яшларынен сыланыр, Аллаhкъа нидже самимий ялварувлар юкселир. Аят дефтерлеринде тер-темиз саифелер ачылыр ве Аллаhкъа, къалгъан омюрнинъ итаат узьре яшанаджагъына сёзлер берилир.

Бойледже Арафат, санъки махшер кунюнинъ бир мисалини бизге косьтерир. Къыямет алларындан бир къысмы Арафатта яшаныр. Акъикъатен о ер, санъки къабирден турып инсаннынъ озь гунахларындан пешманлыкъ дуйып, озюни къуртармагъа тырышкъаныны, чаресизлик ичинде чырпынып Раббине гонъюльден ялвармасыны анъдырыр. Эки без парчасына орьтюли, башы ачыкъ, ялынаякъ, бутюн дюньявий рутбелерден союнмакъ алыдыр...

Башкъа тарафтан Арафат, бизлерни эски хатыраларгъа алып бара. Ясакъ мейвагъа якълашкъанлары ичюн Аллах Адем -алейхисселям-ны ве Ава анамызны дженнеттен чыкарып дюньяда бири-биринден узакъ, айры- айры ерлерге эндирди. Бойледже бири-бирине асрет къалдылар.

Адем -алейхисселям- Азрети Мухаммед -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ Аллаh къатындаки шереф ве итибарыны анълап, Аллаhтан Пейгъамберимизнинъ урьметине афу истеди. Бу дуасы къабул олды ве Аллаh Тааля онъа Мекке ёлуны косьтермеси ичюн бир мелек ёллады. Бу дуа берекетинен Джидде шеэринде яшагъан Ава анамыз да, башкъа бир мелек реберлигинде Адем -алейхисселям-гъа догъру ёлгъа чыкъты ве бир арефе куню экинди вакъты Арафат вадийсинде корюштилер. Агълаштылар ве текрар Аллаhтан афу тиледилер.

Сонъсуз ихсан ве керем саиби Аллаh, оларны багъышлады. Бундан да башкъа, эр йыл айны кунь ве саатте оларнынъ неслинден къыяметке къадар бу ерге келип,

Аллахтан афу истегенлернинъ эписини багъышлайджагъыны да ваде этти. Хаджыларнынъ арефе куню Арафаткъа чыкъып, япкъан гунахларындан Аллахтан афу тилемелери бу икметке багълыдыр.

Бундан сонъ, Адем -алейхисселям- ве Ава валидемиз, Аллаһнынъ эмринен бугунь Мекке шеэри олгъан ерге ерлештилер. Бундан отьрю ве ильк мекян олувы себебинен Мекке шеэрининъ башкъа бир ады да «Уммуль-Къура»дыр, «шеэрлернинъ анасы» деген мананы анълатыр.

Зира Мекке - ватан, ренк, зенгинлик-факъирлик, кийим-къушам киби кечиджи ве нисбий фаркъларнынъ ёкъ олып, бутюн инангъанларнынъ Ислям къардашлыгъы ичинде тек бир миллет олгъаныны косьтерген акъикъатнынъ нумайышыдыр. О ерде эмир-мемур, зенгин-факъир, джаиль-алим эп бир арада, айны урбалар ичинде, айны мейданда ве айны сафтадыр. О ер- фаний фаркълылыкълардан айрылып, кефенге сарылыр киби Раббине ялварма еридир. Къыяметнинъ о дешетли манзарасындан къоркъып, тюшюнмек еридир.

О мубарек ерлер, эминлик, сеадет ве муаббет къучагъы, гонъюллерни джоштургъан, берекетлендирген ве рахметнен толдургъан Пейгъамберлер юртудыр. Кунюмизде, Ислям дюньясынынъ бутюн изтирапларына рагъмен о мубарек мекянларда хадж ве умре вакътында корюльген бирлик, къардашлыкъ ве муаббетлик - дюнья миллетлерининъ хаялыдыр. Бу миллетлер, фаркълы тешкилятлар къурараkъ, бойле бирлик-бераберлик ве къардашлыкъ севиесине етишмеге тырышалар ама, бу хусуста мувафакъиетке иришип оламайлар. Чюнки оларнынъ маддий вариетлерининъ янында маневий зайыфлыкълары, сайысыз айрылыкъ, пахыллыкъ, душманлыкъ, зулум, акъсызлыкъ ве адалетсизлик ич бир заман эксик олмамакъта.

МУЗДЕЛИФЕ ве КЪУРБАН

Арафаттан сонъ сырамыз **Музделифе**ге келе. Къуран-ы Керимде **«эль-Мешаруль-Харам»** оларакъ ишарет этильген рахмет толу мекяндыр. Бу ерде Аллахнынъ буюклигини ве къудретини тюшюнип, пишкинлешкен инсан, дюньяны ве атта ахиретни биле артына атып, буюк бир муаббет ве теслимиет ичинде ялынъыз Аллаhкъа ёнелишни огренюв еридир.

Азрети Ибрахим-алейхисселям-нынъ Хакъкъа тевеккюль ве теслимиетини темсиль оларакъ кесильген къурбанлар, хаджыларнынъ гонъюль дерьяларында о юдже Пейгъамбернинъ дуйгъуларыны далгъаландыргъан бир рахмет ве хикмет эсинтисидир. Буны тюшюнип еткенлернинъ тиллеринден Халилюллахнынъ Къуран-ы Керимдеки шу сёзлери тёкюлир:

«Мен ханиф оларакъ, юзюмни коклерни ве ерни ёкътан яраткъан Аллаhкъа чевирдим ве мен мушриклерден дегилим.» (эль-Энам, 79)

«Де ки: Шубесиз, меним намазым, къурбаным, аятым ве олюмим – эписи алемлернинъ Рабби Аллаh ичюндир. Онынъ ортагъы ёкътыр. Манъа садедже бу эмир олунды ве мен мусульманларнынъ илькисийим.» (эль-Энам, 162-163)

Азрети Ибрахим -алейхисселям-, Бабильден[7] Шамгъа[8] догъру кеткенде:

«Мен Раббиме кетем. О манъа догъру ёлны костереджек. Раббим! Манъа салихлерден оладжакъ бир эвлят бер, деди.» (эс-Саффат, 99-100)

Бу ерде, къальптен, яни ич алемден энъ юдже Досткъа, Аллахкъа догъру япылгъан бир ёлджулыкъкъа ишарет бар.

---

7 **Бабиль** – Вавилон.

8 **Шам** – Дамаск.

Ает-и керименинъ девамында Азрети Исмаилнинъ мужделенмеси ве къурбан адисеси акъкъында бильги берилир:

«Иште, о вакъытта биз оны акъыллы (тербиели) бир огъулнен мужделедик.» (эс-Саффат, 101)

«Бабасынен берабер юрип кезеджек чагъына иришкенинен: Явруджыгъым! Руяда сени богъазлагъанымны корем; Бир тюшюн, не дерсинъ? деди. О да джевабен: Бабачыгъым! Эмир олунгъан шейинъни яп. Иншааллаһ, мени сабыр эткенлерден булурсынъ, деди.» (эс-Саффат, 102)

«Эр экиси де теслим олып, оны ян узерине яткъызгъанынен: Эй, Ибрахим! Руянъны керчеклештирдинъ. Биз яхшыларны бойле мукяфатландырырмыз. Бу, акъикъатен, чокъ ачыкъ бир имтиан, дие сеслендик.» (эс-Саффат, 103-106)

«Биз, огълуна бедель оларакъ, онъа буюк бир къурбан бердик. Арттан келеджеклер арасында онъа (яхшы бир нам) къалдырдыкъ: Ибрахимге селям! дедик. Биз яхшыларны бойле мукяфатландырырмыз. Чюнки, о, бизим му'мин къулларымыздандыр.» (эс-Саффат, 107-111)

Азрети Ибрахим -алейхисселям- ханымы Хаджер иле огълу Исмаил -алейхисселям-ны Меккеге кетирип быракъкъан сонъ, Саре валидемизнинъ янына къайтты. Арада бир оларны зиярет эте эди. Бир сеферинде Меккеде бир тюш корьди. Тюшюнде Исмаил -алейхисселям-ны къурбан эте эди. Ибрахим -алейхисселям- бу руя шейтанданмы, Аллахтанмы деп шубеленди. Анджакъ бу тюш учь кунь девам этти. Бу куньлер, хадж мевсимининъ теврие[9], арефе ве байрамнынъ биринджи куню эди.

Бир риваетте Ибрахим -алейхисселям-:

9 **Теврие куню** – Зильхидже айынынъ секизинджи куню.

«Аллаh манъа бир огъул берсе, оны къурбан этеджем!»-деди. Иште бу сёзю себебинен Аллах оны сынады.

Раббисинден кельген иляхий эмир узьре Ибрахим -алейхисселям- Хаджер валидемизге, огълу Исмаилни ювундырмасыны ве гузель къокъулар сюртмесини рcauseджа этти. Оны бир достуна алып бараджагъыны сёйледи. Азрети Исмаилге де янына бир йип ве пычакъ алмасыны сёйледи ве:

«Огълум, Аллаh ризасы ичюн къурбан кеседжем!» - деди.

Минагъа догъру ёл алмагъа башладылар. Бу сырада шейтан, инсан шеклине кирип Хаджер анамызнынъ янына кельди ве Онъа:

«Ибрахим огълуны не ерге алып кете, билесинъми?», - деди.

О да:

«Достуна алып кете», - джевабыны берди.

Шейтан:

«Хайыр, оны соймагъа алып кете», - деди.

Хаджер валидемиз:

«О, огълуны чокъ север!», - деп джевап берди.

Шейтан девам этип:

«Аллаh эмир эткени ичюн сояджакъ экен!», - дейинадже Хаджер валидемиз:

«Эгер Аллаh -джелле джеляллюху- эмир этти исе гузель бир шейдир. Онъа тевеккуль этермиз», - деди.

Шейтан, Хаджер валидемизни къандырамагъан сонъ Исмаил -алейхисселям-нынъ янына кетти. Бу сефер де Ондан сорады:

«Бабанъ сени не ерге алып кете, билесинъми?»

Исмаил -алейхисселям-:

«Раббимизнинъ эмирини ерине кетирмеге», - деди.

Шейтан:

«Билесинъ ки, сени соймагъа алып кете!», - деп весвесе берди.

Бунынъ узерине Азрети Исмаил:

«Деф ол, лянетли шайтан! Биз, Раббимизнинъ эмрини севе - севе ерине кетирирмиз!», - деп джевап берди ве шейтанны къувды. Онъа таш атты.

Шейтан, Исмаил -алейхисселям-ны да къандырамады. Бу сефер Ибрахим -алейхисселям-гъа дёнди:

«Эй къарт! Огълунъы не ерге алып кетесинъ? Шейтан сени руянъда къандырды! О тюшлер шейтаний эди.», - деди.

Ибрахим -алейхисселям-:

«Сен шейтансынъ! Аман янымыздан узакълаш!», - деди.

Элине едишер таш алды ве шейтангъа учь ерде таш атты.

Хадж эснасында, къыяметке къадар шарт оларакъ девам этеджек олгъан шейтангъа таш атма, бу шекильде башлады. Бу ал, оларнынъ тевеккуль ве теслимиетлерининъ бир нишанеси оларакъ Мухаммед умметине нумюне олды.

Азрети Ибрахим, огълу Азрети Исмаилни къурбан этмеге алып кеткенде коктеки мелеклер эйеджанландылар. Айрет иле:

«Субханаллах! Бир Пейгъамбер башкъа бир Пейгъамберни къурбан этмеге алып кете!», - дедилер.

Ибрахим -алейхисселям- огълу Азрети Исмаилге бу ишнинъ акъикъатыны анълатты:

«Эй огълум, тюшюмде сени къурбан этмем эмир этильди…»- деди.

Исмаил -алейхисселям-:

«Бабачыгъым, буны санъа Аллаһ эмир эттими?»- деп сорады.

Ибрахим -алейхисселям-:

«Эбет!» - деди.

Бунынъ узерине Исмаил -алейхисселям-:

«Бабачыгъым! О заман сен эмир этильген шейни яп! Иншааллах, мен сабыр эткенлерден олурым!» - деди.

Джаныны феда этмеге азыр олгъаныны бильдирди. О сырада Исмаил -алейхисселям- даа еди я да он учь яшларында эди.

Риваетке коре Джебраиль -алейхисселям- эеджанланып, зорнен етишкени учь вакъиа олгъан эди. Ибрахим -алейхисселям-нынъ огълу Исмаилни къурбан этмек узьре пычакъны богъазына даядыгъы ан булардан бири эди. Джебраиль -алейхисселям- пычакъны токъаллаштырды. Аллаh Таалягъа там манасынен теслим олгъанлары ичюн, Аллаh бир лютф оларакъ дженнеттен бир къочкъар къурбан этильмеси ичюн ёллады. Бойледже, текбирлернен о къочкъарны къурбан эттилер.

О заман, къурбан кесмектен асыл макъсат, бу адиселерни тюшюнип иляхий икметлерден насип алмакъ, Аллаhкъа теслимиет косьтермек ве такъва иле къуллукъ этмеге тырышмакътыр. Аллаh буюрыр:

«(Къурбанларнынъ) не этлери, не де къанлары Аллаhкъа етишир; факъат Онъа садедже (ялынъыз) сизинъ такъванъыз етишир...» (эль-Хадж, 37)

Дигер тарафтан хаджда къурбан кесильген сонъ сачларнынъ тыраш этильмесининъ де айры бир икмети бар. Ислямдан эвель, бир кимсе къулуны урриетке къавуштырса, сачларыны устра иле тыраш эте эди. Бу да, онынъ къул олгъаныны косьтерген бир ишарет ола эди. Хадж эснасындаки тыраш да инсаннынъ Аллаhнынъ даимий къулу олгъаныны къабул ве итираф этмесидир. Бу тырашнен кендимизни Аллаhкъа адар ве Онъа теслим олурмыз**.**

МИНА ве ШЕЙТАНГЪА ТАШ АТМАКЪ

Мина Азрети Ибрахим ве Азрети Исмаилнинъ шейтангъа таш атып, онъа къаршы музаффер олувлары, къулнынъ эр заман Раббине таянмасы ве теслим олмасы

керек олгъаныны телькъин эткен мубарек бир мекяндыр.

Шейтангъа таш атмакъ да, башта ичтеки шейтанны ташкъа тутмакънен башлар. Хаджнынъ бир рюкню олгъан шейтангъа таш атылмасы да, Азрети Ибрахим, Азрети Исмаил ве Хаджер валидемизнинъ шейтанны къувып, ташламаларынынъ бир хатырасыдыр.

Таш атмакъ - тельин, яни лянетлеме манасындадыр. Зира о девирде лянетлеме, таш атмакънен япыла эди. Бу себепле шейтангъа «раджим» яни таш атыларакъ лянетленген денильмекте.

Шуны да сёйлемек керек ки, ерден алынып атылгъан таш, гунахкъа атылгъан таштыр. Ниет - Аллаһнынъ ризасына етмектир. Бу себепле Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем- шойле буюрды:

«(Шейтан)гъа таш атмакъ ве Сафа иле Мерве арасында сай япмакъ, анджакъ Аллаһны анъмакъ ичюн эмир этильди.» (Тирмизи, Хадж, 64/902)

Кене чакъыл ташларыны атмакътан макъсад, шейтанны ашаламакътыр. Чюнки о, Азрети Адемни топракътан яратылды деп кучюксинди, озюни атештен яратылды деп гъурурланды. Аллаһ да оны ашаламакъ ичюн, бу уфакъ таш данелеринен ташлатмакътадыр.

Бу ерда шейтангъа таш атылмасынен барыладжакъ шуур ве хассаслыкъ, яшайышымызнынъ тамамыны зийнетлемели. Шейтаннынъ къальпке берген весвеселери;

«أَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»

«Ташларнен къувулгъан шейтаннынъ шерринден Аллаһкъа сыгъынырым.» ифадесинен ёкъ этильмеси керек. Бойледже, сонъ нефеске къадар, эр фырсатта шейтанны ташламакъ зарурдыр. Аллаһ буюрыр:

«Эгер шейтандан кельген яман бир тюшюндже сени тюртеджек исе, аман Аллаһкъа сыгъын!..» (Фуссилет, 36)

Нетиджеде шейтанны ташкъа тутмакъ, оны лянетлемек ве гонъюлни гъафлет ве весвеседен узакъ тутып, Аллаһкъа ёнельмектир.

Хадж ве умре ибадетини япкъанда да шу тюшюнджени акъылдан чыкармамакъ керек:

Хырсыз, къуюмджы тюкяны бар олгъанда эскиджининъ тюкянына кирмез. Чюнки къыйметли зийнетлер къуюмджы тюкянында олур. Ибадет эткен бир мумин иле ибадеттен узакъ бир инсан да бунъа бензер. Инсанларны догъру ёлдан къайтаргъан шейтан, ибадет эткенлернинъ пешинден даа чокъ чапар. Бунынъ ичюн хадж ве умреге ниетленген бир кишиге даа чокъ уджюм этер. Бу себепнен хадж япаджакъ инсан башта **«сабыр»** силясынен зийнетленмелидир. Зира хадж, дигер ибадетлерден фаркълы бир ибадеттир. Шекиль бакъымындан къолай корюнир, анджакъ энъ зор ибадетлерден биридир. Бунынъ ичюн, ниет эткенде:

«Аллаһым! Оны манъа къолайлаштыр!..» ифадеси ер алмакъта.

Хадж ве умреде:

لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ،

اِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لاَ شَرِيكَ لَكَ

«*Буюр Аллахыми Санъа кельдим! Сенинъ эмринъе уяракъ кельдим. Сенинъ ич бир ортагъынъ ёкътыр. Эмринъе итаат этерек кельдим буюр Аллахым! Хамд ве нимет Санъа аиттир. Мульк те Сенинъдир. Сенинъ ич бир ортагъынъ ёкътыр.*»

диерек гонъюллер Аллахкъа сыгъынырлар, Раблерининъ даветине кельгенлерини тасдыкъларлар ве Онынъ салтанатында Ондан башка танъры олмагъаныны къабул этерлер. Бойледже, шейтаннынъ ве озь арзуларынынъ пешинден кетмейджегине сёз бергенлердир.

Муминге тюшкен вазифе, шейтаннынъ бутюн тузакъларына къаршы уяныкъ олмакътыр. Бу мешакъкъатлы ёлджулыкъ эснасында мейдангъа келеджек къыйынджылыкълар къаршысында вазгечмемек, сабыр этмек ве бунынъ имтиан олгъаныны билип, хадж ве умре ибадетини тамамламакътыр.

«САФА» ВЕ «МЕРВЕ» ТЁПЕЛЕРИ ВЕ СА'Й

Сафа ве Мерве тёпелери – Исмаил -алейхисселям-нынъ анасы Азрети Хаджернинъ къоркъу ве эеджан ичинде сув тапмакъ ичюн чапкъалап тургъан эки тёпедир. Бу себепнен Сафа иле Мерве тёпелери арасында кетип кельмек, инсаннынъ Аллаhкъа буюк бир самимиет ве аджизлик итирафы ичинде сыгъынмасыдыр. Бунынъ ичюн Са'й - хадж ибадетининъ эсасыдыр.

Аллаh, бу эки тепенинъ эмиетини шойле ифаде буюра:

إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ

«Шубе ёкъ ки, Сафа иле Мерве Аллаhнынъ къойгъан нишанларындандыр...» (эль-Бакара, 158)

Муминлер, Аллаhнынъ нишанларгъа нисбетен насыл тавыр тутмасы керек олгъаныны Раббимиз шойле беян буюрмакъта:

«…Эр ким Аллаhнынъ нишанларына сайгъы косьтерир исе, шубесиз, бу, къальплернинъ такъвасындандыр.» (эль-Хадж, 32)

КЯБЕ-И МУАЗЗАМА

Кябе-и Муаззама - Муминлернинъ къыбласыдыр. Аллаhнынъ Къуран-ы Керимде: **«…Седжде эт ве якълаш!»** (эль-Алякъ, 19) деп эмр эткени намаз ибадетинде дёнеджегимиз истикъаметтир. Айны заманда бутюн мусульманларнынъ топлуджа чевирильгенлери нокъта, Ислям дюньясынынъ набызынынъ аткъан еридир.

Аллаh инсаннынъ къальбине иляхий сырларыны насыл аян этсе, кяинаттаки сырларыны аян эткен ер де Кябедир. Яни кяинат ичинде Кябе, инсан вуджутында къальп кибидир. Бу себепнен хадж ибадети, Кябенинъ буюклигини анълап, хулюс юрекнен япылмасы керек.

Бейтуллах, яни Аллаhнынъ эви оларакъ билинген Кябе, Адем -алейхисселям-дан башлап мукъаддес ибадет ери сайылмакъта. Эвельден берли кучю еткенлерге Кябеге барып хадж этмелери фарз олгъаны шу ает-и керимелерде бильдирильгендир:

«Шубесиз, алемлерге берекет ве хидает чокърагъы оларакъ, инсанлар ичюн къурулгъан ильк эв (мабет) – Меккедеки (Кябе)дир.

О ерде ап-ачыкъ нишанелер, (айрыджа) Ибрахимнинъ макъамы бардыр. О ерге кирген эп ниетте олур. Ёлуна кучю еткенлернинъ о эвни хадж этюви – Аллаhнынъ инсанлар узеринде бир акъкъыдыр. Ким инкяр этсе, бильмели ки, Аллаh бутюн алемлерден мустагънийдир.» (Ал-и Имран, 96-97)

Кабе-и Муаззамада, **«Макъам-ы Ибрахим»**[10] - Халилуллах Ибрахим -алейхисселям-нынъ макъамы бар. Аллаh, хадж я да умре япкъан муминлерге, онынъ аякъ излерининъ олгъаны о мубарек ерде юрюмекни ве онынъ макъамынынъ аркъасында таваф намазыны къылмакъны эмир этмектедир.

10 **Макъам-ы Ибрахим** – Ибрахим -алейхисселям-нынъ Кябени къургъанда я да инсанларны аджылыкъкъа давет эткенде устюнде тургъан таш.

Кябени таваф эткенде селям берип урьметнен опюльген **«Хаджер-и Эсвед»**[11] де, Аллаһнынъ эмирине итаат ве къуллукъ этиледжегине даир сёз берильген макъамдыр. Оны селямламакъ, бутюн нефсаний истеклерден ве шейтангъа уймакътан озюни чекмеге сёз бермектир.

Хаджер-и Эсвед, тавафнынъ башланмасыны ве екюнленмесини косьтерген бир ишареттир. Кябенинъ бугуньге къадар аман-аман бутюн ташлары денъишти. Факъат Хаджер-и Эсвед ич денъишмеди ве кунюмизге къадар кельди. Оны, башта Пейгъамберлер Султаны Эфендимиз -алейхиссаляту весселям- олмакъ узьре ниндже мубарек дудакълар опьти, ниндже мубарек эллер онъа токъунды. Бойледже о, гонъюллеримизге севги ве муаббет берди ве юдже ерге саип олды.

Къыскъасы, Кябе - иляхий Аршнынъ[12] дюньяда кольгеси, рахмет ве берекет менбасыдыр. Аллаһнынъ рахмет ве магъфирет сыфатларынынъ буюк бир кузьгюсидир. Гонъюллерни айдынлаткъан кунеш кибидир.

Кябенинъ япылмасы акъкъындаки риваетлерге коре, Азрети Адем иле Ава анамыз, дженнеттен чыкъарылгъан сонъ Арафатта бир бирине къавуштылар, сонъра берабер Кябе булунгъан ерге догъру кеттилер. Адем -алейхиссселям- бу къавушмагъа шукюр япмакъ ичюн Раббине ибадет этмеге истеди. Дженнетте экенде, этрафында таваф этип, ибадет эткен нурдан яратылгъан терекнинъ озюне текрар берильмесини истеди. Бу истек узьре о ерде нурдан бир терек корюнди. Азрети Адем де онынъ этрафында таваф этип, Аллаһкъа ибадет этмеге башлады.

---

11 **Хаджер-и Эсвед** – Кябе диварында кумюшнен черчевеленген къара таш.

12 **Аллаһнынъ Аршы** – 1. Юксеклиги ве буюклиги себебинен бутюн варлыкъларны ичине алгъан шей. 2. Аллаһнынъ къудрет ве азаметининъ корюнгени докъузынджы къат кок, кокнинъ энъ юксек къаты.

Бу нурлу терек, Азрети Шит[13] -алейхисселям- заманында гъайып ола, еринде къара бир таш къала. Бунынъ узерине Азрети Шит, онынъ ерине таштан, дёрткоше бир бина къурды ве о къара ташны бинанынъ бир кошесине ерлештирди. Иште, бугунь **Хаджер-и Эсвед** адынен белли олгъан къара таш, о таштыр.

Нух Туфаны эснасында бу бина, узун бир муддет къумлар астында къалды. Азрети Ибрахим -алейхисселям-, Аллаһнынъ эмири иле Кябе булунгъан ерге кетти, огълу Исмаил -алейхисселям-ны ве анасы Хаджерни о ерге ерлештирди. Бир заман кечкен сонъ, Исмаил -алейхисселям- иле берабер Аллаһнынъ эмиринен Кябенинъ ерини къаздылар. Азрети Шит тарафындан япылгъан бинанынъ темеллерини таптылар ве о темеллер узерине Кябе-и Муаззаманы инша эттилер.

Ибрахим -алейхисселям- Кябени къурып битирген сонъ Аллаһкъа шойле дуа этти:

«…Эй, Раббим! Бу ерни ишанчлы бир шеэр яп, халкъындан Аллаһкъа ве ахирет кунюне инангъанларны чешит мейваларнен бесле!..» (эль-Бакара, 126)

Ибрахим -алейхисселям-нынъ бу дуасынынъ берекетинен Меккеде иман тадынен агъыз тады ич ичедир.

Кябенинъ тамири ве къурулышы аша-юкъары он бир дефадыр:

Бириндживи мелеклер тарафындан, экинджиси Адем -алейхисселям-, учюнджиси Шит -алейхисселям, дёртюнджиси Ибрахим -алейхисселям-, бешинджиси Амалика къабилеси, алтынджысы Джурхумилер, единджиси Къусай, секизинджиси Къурейш, докъузынджысы асхаб-ы кирамдан Абдуллах бин Зубейр, онынджысы Хаджадж ве он бириндживи де Османлы султаны IV. Мурад Хан тарафындан къурулды.

Османлы девлети Кябе-и Муаззаманы буюк эдепнен тамир этти. Шойле ки:

13 **Азрети Шит** – Адем -алейхисселям-нынъ торуны. Бир пейгъамбер.

Султан IV-джи Мурад девринде бир сельден сонъ Кябенинъ эки дивары чёкти. Бунынъ узерине тамир ичюн Мимар Ридван Агъа Меккеге ёлланылды. Чёккен ерлерини тесбит эткен Ридван Агъа, Кябе-и Муаззама акъкъында «йыкъылма ве чёкме» киби сёзлер къуллан-майып, эдепке уйгъун оларакъ шойле деди:

«Кябетуллахнынъ шу-шу къысымлары седжде-ге къапанды.»

Бундан башкъа, тамир эснасында да иншаат ичюн керекли шейлерни ташыгъан айванлар о мубарек мекян-ларны кирлетмесин деп бир такъым тедбирлер алынды.

ЭДЖЕЛЬ КЕЛЬМЕДЕН…

Акъылымызда тутмамыз керек ки, аят инсангъа бир кере махсус оларакъ берильген ниметтир. Олюм де, Аллаһнынъ бутюн махлюкъат ичюн къойгъан зарур бир къанундыр. Олюмнинъ заманы, дакъикъасына къадар, нефес сайысына къадар тайин этильген ве укюмге багъ-лангъандыр.

Эджель не илери, не де кери кетмез, бир ан биле не огге я да арткъа алынамаз. Эджельден къачкъанлар он-дан ич бир кере къуртулмадылар.

Бунынъ ичюн хадж ибадетини ерине кетиргенлер, бу керчекни эйи тюшюнип бу буюк ибадетни джан го-нъюльден, хулюс юрекнен япмалары керек. Зира омюр сонъуна эргенде пешманлыкъ бир файда бермейджек. О алда кучюмиз даа элимизде олгъанда, Раббимизнинъ эмир эткени бу буюк хадж ибадетине эмиет косьтерип, ильк фырсатта бу борджумызны ерине кетирмемиз ке-рек. Акси алда Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ хатырлатмасы пек мудхиш ве коркъуты-джыдыр:

«Бир кимсе, аш, сув ве минеджек айваны масрафла-рына саип олып да Бейтуллахкъа кетмек мумкюн экенде

хадж этмесе, онынъ еудий я да христиан оларакъ ольмесине ич бир маниа ёкътыр!» (Тирмизи, Хадж, 3)

Пейгъамберимизнинъ бу хатырлатмасы, хаджнынъ бутюн шартларыны ортагъа къоймакъта. Бу ибадетке кереги киби эмиет бермегенлер насыл дешетли гъайып ичинде оладжакъларыны ап-ачыкъ косьтермекте. Демек ки алы, вакъыты еринде олгъан муминлер хадж ибадетине гъафлет къалмалары пек буюк гъайып!..

Имкяны олгъан эр мумин омюринде бир дефа хадж этмеси фарздыр. Текрар-текрар хадж этмек исе мустехаб, яни макъталгъан бир арекеттир ве севабы чокъ буюктир.

Бу себептен Аллаһ Расули -саллаллаху алейхи ве селлем- шойле буюрды:

«Хадж иле умрени арт-арткъа япмакъ, омюрни ве рызыкъны арттырыр, факъирликни ве гунахны, кёрюгъюн демирдеки тотны алгъаны киби алып атар.» (Ахмед, III, 446-447)

Башкъа бир хадисте шойле буйрулмакъта:

«Аллаһ Тааля буюра: Мен бир къулума сагълыгъыны ве рызкъыны да бол берсем, о да эр дёрт сенеде Манъа кельмесе (яни хадж я да умре этмесе) о кимсе керчектен артта къалгъанлардандыр.» (Хейсеми, III, 206)

Фарз олгъан хадждан башкъа япылгъан умрелерге ёнельтильген джаильдже тенкъид, -Аллаһ къорчаласын- Аллаһнынъ юкъарыдаки сёзюне терс тюшип, инсанны куфюрге алып бармасы мумкюндир. Бу сёзлер, темельсиз джаиллик себебинен сёйленмекте, иман ве ибадетнинъ акъикъий зевкъ ве лезетинден узакълашкъан къара ифаделеридир.

Акъикъатен фарз ибадетлерден башкъа япылгъан нафиле ибадетлер, сеадет асырындан[14] берли буюк бир иман джошкъунлыгъы ичинде япыла кельди. Мисаль

14 **Сеадет асыры** – Пейгъамбер эфендимизнинъ асхабынен бирликте яшагъаны, фазилет ве сеадет асры.

оларакъ, Имамы Азам Эбу Ханифенинъ 55 кере хадж эткени бизим ичюн бу хусуста бир орьнектир. Имамы Азам Эбу Ханифе, сайысыз талебеси ве бир чокъ ишлерине рагъмен, вакъытынынъ учте бирини хадж сеферине айыра эди. О девирдеки шартлар ичинде, деве иле Багъдаттан Мекке-и Мукерреме ве Медине-и Муневверени зиярет этменинъ не къадар къыйын бир ёлджулыкъ олгъаныны тюшюнмек керек. Аллаhнынъ базы къуллары башкъа ич бир ерде олмагъан о маневий аваны Харамейнде[15] аладжакъларыны бильгенлери ичюн, эр фырсатта хаджгъа кетмекни ве Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-ни зиярет этмекни буюк гъанимет бильдилер.

Зира буюк бир иман эеджаны ичинде япылгъан нафиле ибадетлер, къулнынъ Аллаhкъа якъынлашмасына ярдымджы олур. Рухны теренлештирир. Аллаh, бойле мумин къулларынынъ корьген козю, эшиткен къулагъы олур. Яни оларнынъ корьмелери, эшитмелери, тюшюнмелери ве ифаделери Аллахнынъ рызасына уйгъун олур.

ТЕВЕККУЛЬ[16] ВЕ ТЕСЛИМИЕТ[17]

Хадж ибадети инсан гонъюлини хассас япар. Чюнки Бейтуллах, Ибрахим -алейхисселям- ве къорантасынынъ Аллахкъа таянмакънынъ ве Аллахнынъ эмрине теслим олмакънынъ хатыралары иле толу бир мекяндыр. Тевеккуль, теслимиет ве хадж келимелери эшитилиндже Ибрахим -алейхисселям- ве Исмаил -алейхисселям- хатырланыр. Бунынъ ичюн хадж эснасында ерине кетирильген

15 **Харамейн** – месджид-и Харам (Кябе), месджид-и Небевий ве этрафлары.

16 Тевеккуль – Аллаhкъа таянмакъ, Онъа ишанмакъ. Эльден кельгенни япып нетиджени Аллаhтан беклемек.

17 Теслимиет – Аллаhнынъ эмрине теслим олмакъ, бойсунув.

пек чокъ мерасим, бу эки буюк пейгъамбернинъ ихляслары берекетинен къыяметке къадар текрарланаджакъ бирер амел-и салихтир.

Тевеккуль - таянмакъ, ишанмакъ, векиль тутмакъ ве векилге ишанмакъ маналарына келир. Тасаввуф илиминде исе Тевеккуль - гонъюлини Аллаhкъа адагъан ве Аллах севгисинен толу олгъан кимсенинъ ялынъыз Онъа таянмасы ве Онъа сыгъынмасыдыр.

Аллаh, Муса -алейхисселям-дан элиндеки асасыны сорады, сонъра; **«Ат оны элинъден!»** дие эмир этти. Чюнки аса, Онынъ Раббине олгъан тевеккулини кольгелей эди.

Ает-и керимелерде шойле буйурыла:

«…Инангъанлар анджакъ Аллаhкъа тевеккуль этсинлер!» (Ибрахим, 11; эт-Тевбе, 51)

«…Эгер муминлер исенъиз, ялынъыз Аллаhкъа тевеккуль этинъ!» (эль-Маиде, 23)

«…Ким Аллаhкъа тевеккуль этсе, Аллаh онъа етер!..» (эт-Талакъ, 3)

Хадис-и шерифте де:

«Эгер сиз акъкъынен тевеккуль эте бильсенъиз, саба къарынлары ач (оларакъ чыкъып), акъшам токъ (оларакъ къайткъан) къушлар киби (Аллаh тарафындан) рызыкъланырсынъыз!» (Тирмизи, Зюхд, 33) буюрыла.

Тевеккуль - тедбирлерни бир кенаргъа атмакъ дегиль, аксине оларны ерине кетирип, Аллаhкъа сыгъынмакътыр.

Аллаh Тааля буюрыр:

«…Иш акъкъында оларнен акъыл таныш. Къарарыны берген сонъ да, ялынъыз Аллаhкъа таянып ишан. Чюнки, Аллаh Онъа таянып ишангъанларны север.» (Ал-и Имран, 159)

Муминлернинъ эки джианда, дюньяда ве ахиретте де ярдымджылары Аллаhтыр. Ким Онъа тевеккуль этсе,

Аллаh онъа етерлидир. Эм шахсий, эм ичтимаий саада керчек сеадет, ялынъыз Аллаhкъа ёнельмекте, Ондан ярдым истемекте ве Онъа тевеккуль этмектедир.

Теслимиет - سَلِمَ *се-ли-ме* фиилинден келир. Боюн эгмек, башына кельген адиселерни итиразсыз къабул этмек ве селяметке чыкъмакъ манасына келир.

Риваетлерге коре Ибрахим -алейхисселям-нынъ къальбинде Аллаhтан башкъа ич бир шейге ер ёкъ эди. Бунынъ ичюн Аллаh, онъа Халилюллах деди, яни оны дост къабул этти.

Мелеклер:

«Я Рабби! Ибрахимнинъ джаны, эвляды ве малы бар! Насыл санъа дост олур?!.»- дедилер.

Аллаh Тааля да, Онынъ учь ерде итираз этмейип теслимиет косьтергени ичюн оны дост къабул эткенини мелеклерге сёйледи. Аллаhнынъ бу имтианлары ве нетиджелери, къыяметке къадар мусульманларгъа мисаль оладжакъ.

Биринджи имтиан: Ибрахим -алейхисселям- атешке атыладжагъы заман мелеклер ярдымгъа кельдилер. Анджакъ О:

«–Сизге ихтияджым ёкъ!.. Атешке янмакъ кучюни ким бермекте?» деди ве «Аллаh не гузель векильдир!» деп Раббине сыгъынды.

Аллах Онынъ бу теслимиетине мукяфат оларакъ атешке:

«Эй атеш! Ибрахимге салкъынлыкъ ве селямет ол!»- (эль-Энбия, 69) буюрды.

Экинджи имтиан: Джебраиль -алейхисселям-нынъ Аллаhны учь дефа зикр этмесинен, Ибрахим -алейхисселям- бутюн малыны онъа берди ве:

«Ал, эписини алып кет!»- деди.

Учюнджи имтиан; Ибрахим -алейхисселям- гъа эвляды Исмаилни къурбан этмеси эмир этильди. О, Ал-

лаһнынъ эмирине теслимиет косьтерди ве бу имтианны кечти.

Керчек къуллукъ - теслимиеттир. Аллаһ -джелле джелалюху- кендисинден башкъасына къуллукъ этильмесини истемез.

Теслимиет - муаббетке таянгъан итаат ишидир. Бу итаат ве теслимиет берекетинен Ибрахим -алейхисселям-гъа джаны, малы ве эвляды, юдже Раббининъ ёлунда маниа олмады. Хадж ибадети, Онынъ Раббине тевеккуль ве теслимиетининъ гузель бир темсилидир.

Ибрахим -алейхисселям- шойле демекте:

«…Мен алемлернинъ Раббине теслим олдым!» (эль-Бакъара, 131)

Хадж - Азрети Ибрахим ве Азрети Исмаил -алейхимесселям-нынъ тевеккуль ве теслимиет косьтерювлерининъ темсилидир. Инсаний сыфатлардан къуртулып магъфирет, теслимиет ве тевеккуль авасына кирмектир. Хадж - муаббет толу бир къуллукънынъ косьтерилювидир.

Хадж ибадети бизге шуны косьтермекте ки, инсан гунахларындан, анджакъ ялварыш, тевеккуль ве теслимиет толу къальпнен япылгъан ибадетлернинъ берекетинен темизленир.

Дигер тарафтан, хадж ве умре ичюн ёлгъа чыкъкъанлар, тевеккуль ве теслимиет хусусларыны догъру анъламалары керек. Маддий ве маневий ёл азырлыкъларыны эйи япмалары керек. Чюнки Йеменден кельген базы кимселер хадж ичюн Меккеге кельгенде: «Биз Аллаһкъа тевеккуль этемиз!» деп азырлыкъ япмадан ёлгъа чыкътылар. Меккеге кельгенлери заман да ачлыкътан тилендилер. Бунынъ узерине шу ает-и кериме эндирильди:

«…Ахирет ичюн азыкъ топланъ. Билинъ ки, азыкънынъ энъ хайырлысы такъвадыр. Эй, акъыл саиплери! Менден (эмирлериме къаршы келювден) сакъынынъ.» (эль-Бакъара, 197)

Ает-и керимеден анълашылгъаны киби, эм маддий азыкъ, эм де ондан даа муим маневий азыкъ о мубарек

топракъларда къазанылмакъта. Эльбетте ки, бу маневий азыкъ ялынъыз «такъва» дереджесине эрген селим къальп саиплерине насип олур. Зира Аллаhнынъ ахлякъы иле ахлякъланмакънынъ энъ табиий нетиджелеринден бири де, такъва иле толу кениш бир гонъюльге саип олмакътыр.

МАКЪБУЛ ВЕ МЕБРУР ХАДЖ ве УМРЕ ИЧЮН КЕРЕК ОЛГЪАН МАНЕВИЙ ОЛЬЧЮЛЕР

Аллаh къатында хадж ве умренинъ **макъбуль** ве **мебрур (хайырлы, бегенильген ибадет)** олмасы ичюн шу ольчюлерге риаЕт этильмеси керек:

1. Хадж ве умреге юректен, ихляс иле ниет этип, башкъа бутюн ниет ве арекетлерден вазгечмек:

Аллаhнынъ ризасыны ве лютфини къазанмакъ ичюн, хадж ве умре ибадетине темиз юректен ниет эткенде, ичимизде бутюн нефсаний анълашмалардан ве бешерий зайыфлыкъларден вазгечмемиз керек. О мубарек топракъларда кяинат китабыны окъумакъ ве маневий денъишмек лязим. Хадж ве умрени бойле бир анълайыш ичинде япкъанлар, иляхий рахмет ве берекетке наиль олурлар, иляхий сыр ве икметлер сарайына мусафир олурлар. Бундан сонъра:

2. Ихрам[18]ны киймек ичюн бутюн урбаларымызны чыкъаргъанымыз заман Аллахтан башкъа эр шейни де юрегимизден чыкъармакъ:

Аллаh ризасына уйгъун хадж ве умреге гонъюльден япылгъан ниеттен сонъ ихляс ве самимиетнинъ нумайышы оларакъ ихрам кийгенде, ялынъыз корюнген урбалар-

18 **Ихрам** – 1. Эки парча къумаштан ибарет аджылыкъ урбасы. 2. Базы элял шейлернинъ ихрамлы экенде харам олмасы (авланмакъ, от къопармакъ, траш олмакъ киби).

дан дегиль, ичимиздеки сервет, шурет, макъам ве мевкъ севгисинден да къуртулып, такъва урбасына бурюнмек керек олур. Аллаһ:

«Ич дюньясыны темизлеген сеадетке эрди.» (эш-Шемс, 9) буюра.

О мукъаддес ерлерде гонъюльни Аллаһкъа багълап, дюньялыкъ ишлернен мешгъуль олмакътан ве пек керек олмадан базарларны кезмектен сакъынмакъ керек. Чюнки бу ишлер гонъюллерни мешгъуль этер ве гъафлетке тюшюрир. Бойледже инсаннынъ, о мубарек ерлернинъ маневий авасындан файдаланмасы зорлашыр.

Аллаһ Расули -саллаллаху алейхи ве селлем-, хаджны тамамлагъан сонъ Меккеде даа чокъ къалмамакъ акъкъында:

«Мекке къалма ери дегиль. Тыштан кельген кимселернинъ, хадж ибадетлерини ерине кетиргенлеринден сонъ Меккеде анджак учь кунь калырлар.» (Ахмед, IV, 339) буюрды. Азрети Омер -радиаллаху анх- да, хадж ве умре ибадетлерини ерине кетергенлерге, вазифелерини тамамлагъан сонъ, Меккеде башкъа ишлернен мешгъуль олып хадж ве умре эснасында къазангъан мукъаддес дуйгъулары бозулмасын деп аман озь ватанларына къайтмаларыны тавсие эткен эди.

Хадж ве умреде, Кябенинъ Раббине сыгъынмакъ ве **«…Онынъ, къулларына шах дамарларындан даа якъын…»** (Каф, 16) олгъаныны анъламакъ керек. Башкъа ает-и керимеде де, **«…Аллаһ, киши иле къальби арасына кирер...»** (эль-Енфаль, 24) демесинен, ич бир шейнинъ Ондан гизли къаламайджагъыны анъламасы керек. Яни дюньявий, кечиджи севдалардан вазгечип, гонъюльнинъ Аллах иле берабер олмасы ичюн тырышмакъ керек. Чюнки хадж ве умренинъ озю шудыр:

3. Маддий ве маневий темизлик:

Аллаһ Расули -саллаллаху алейхи ве селлем- хадж ве умре ичинде япылгъан салих амеллер весилесинен барылгъан нетиджени анълатыркен, бу мубарек ибадетлернинъ максадыны да шойле беян буюра:

«Хадж иле умренинъ арасыны бирлештиринъ. Чюнки булар гунахны, тыпкъы кёрюгнинъ демирдеки тотны темизлемеси киби темизлер.» (Несаи, Менасик, 6; Ибн-и Мадже, Менасик, 3)

Бойле бир маневий темизленмеге, янъыланмагъа ве иманны тазелемеге весиле олгъан ве хадис-и шерифте «хадж иле арасыны бирлештиринъ» деп тавсие этильген **«умре»** ибадети де чокъ муим.

Хадж - сенеде бир кере ве белли куньлерде ерине кетирилир. Анджакъ йылнынъ эр анги вакътында ве истенильгени къадар япылмасы мумкюн олгъан «умре» ибадети, чокъ фазилетли олгъаны ичюн «кучюк хадж» оларакъ табир этилир. Бу ибадетнинъ фазилетини эйи анъламакъ керек.

Бу себепле Пейгъамбер Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем-, умре ичюн изин истеген Азрети Умерге:

«Къардашчыгъым, бизни де дуанъда анъ, бизлерни унутма!» буюрды. (Тирмизи, Деават, 109/3562)

Азрети Умер -радиаллаху анх- Пейгъамберимизнинъ бу ильтифаты къаршысында:

«Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ бу сёзюне къаршылыкъ манъа дюньяны берсе эдилер бу къадар севинмез эдим»-, деген эди. (Эбу Давуд, Витир, 23/1498)

Бу орьнек, умре ибадети эснасында япылгъан дуаларнынъ, башкъа вакъытларда япылгъан дуалардан даа макъбул олгъаныны косьтермекте. Демек ки, умре ибадети эснасында япылгъан самимий ялварышларнынъ чокъ буюк бир севабы бар.

Хадждан сонъ, хусусан мубарек Рамазан айында япылгъан умре, маневий темизленменинъ энъ буюк ве-

силесидир. Пейгъамбер Эфендимиз -алейхиссаляту веселям- хадис-и шерифлеринде Рамазан айында япылгъан бир умре акъкъында, менимнен япылгъан бир хадж кибидир, буюрды. (Бкъз. Бухари, Умре, 4; Мюслим, Хадж, 221)

Хадж ве умре ибадетининъ гъаеси, буюк савап къазанып, маневий темизленюв олгъаны ичюн Хиджаз[19] ёлджулары шу хусускъа да дикъкъат этмелери керек:

4. Харам ве шубели шейлерни ташлап, Харем-и Шерифке эдеп ичинде кирмек ве диний аляметлерге сайгъы косьтермек:

Энъ башта, бутюн ибадет ве хайыр ишлер элял къазанчнен япылмасы керек. Чюнки бу ибадетлерден алынаджакъ зевкъ, беденнинъ элял гъыда иле бесленмеси шартынен мумкюндир. Хадж ве умре ибадетинде элял къазанчнынъ эмиетини ифаде эткен шу хадис-и шериф не къадар ибретли:

«Ким бу Кябени, харам ёлдан къазангъан акъчанен зиярет этсе, Аллаһкъа итаат этмектен чыкъкъан сайылыр. Бойле бир инсан, хаджгъа ниет этер, ихрамгъа сарыныр, девесине минер ве оны арекет эттирип: «Леббейк Аллаһумме леббейк» дерсе, семадан бир сес онъа шойле дер:

«Санъа не леббейк[20], не де садейк[21]! Чюнки сенинъ къазанчынъ харам, ашынъ харам, минген айванынъ харамдыр. Ич бир савап алмадан гунахкяр оларакъ къайт! Бегенмейджек шейнен къаршылашаджагъынъ ичюн кедерлен!»

Факъат киши элял паранен хадж ёлджулыгъына чыкъар, девесине минер ве оны арекет эттирип, «Леб-

---

19 **Хиджаз** – Мекке ве Медине шеэрлерини ичине алгъан вилаетнинъ ады.

20 **Леббейк** – Буюр Аллаһым! Эмиринъе теслим олдым ве азырым!

21 **Саадейк** – бахт ве сеадет узьре ол, манасына кельген дуа сёзю.

бейк Аллаһумме леббейк» дерсе, семадан бир сес онъа шойле дер:

«Леббейк ве са’дейк! Санъа джевап бердим. Чюнки сенинъ минген айванынъ элял, урбанъ элял, ашынъ элялдир. Ойле исе чокъ буюк севаплар къазанып, гунахкъа кирмейип къайт! Сени мемнюн ве севинчли этеджек шейнен къаршылашаджагъынъ ичюн севин!»« (Хейсеми, III, 209-210)

Хадис-и шерифтен анълашылгъаны киби, харам паранен хаджгъа барып, ялынъыз агъызынен «Леббейк» деген инсанларнынъ «Ля Леббейк»тен башкъа насиплери ёкъ.

Онынъ ичюн хаджда биринджи шарт - элял къазанч. Ондан сонъ да самимий бир гонъюль... Зира тильден тёкюльген эр «Леббейк» сёзю, яни «Буюр Аллаһым! эмирине теслим олдым ве азырым!» ифадеси, гонъюльни ашкънен багълайджакъ бир муаббет ичинде олмалы. Иште бойле гонъюльден юксельген «Леббейк» седалары, къулны Аллахкъа якъынлаштырыр. Анджакъ къуру ве бош сёзлернинъ ич бир укмю ёкъ. Бунынъ ичюн Пейгъамберимизнинъ торуны Азрети Хусеин -радиаллаху анх-, «Леббейк» дегени вакъыт:

«Я Аллах манъа «Ля леббейк» къаршылыгъыны берсе!»- деп къоркъудан сарарып къала экен...

Хадж эснасында базы харамлардан исрарнен сакъынмакъ керек. Аллах Тааля шойле буюра:

«Хадж, белли айлардадыр. Ким о айларда хаджгъа ниет этсе (ихрамына сарылса), хадж эснасында рефес - къадынгъа якъынлашмакъ, фусукъ - гунах сайылгъан арекетлерге ёнельмек ве джидаль - къавгъа этмек ёктыр. Не хайыр ишлесенъиз, Аллаһ оны билир. Бир де (хадж сеферине етеджек микъттарда азыкъ топланъ. Мухакъкакъ ки, азыкънынъ энъ хайырлысы (тиленмектен, инсанларгъа юк олмакътан)

къачынмакътыр. Эй, акъыл саиплери! Менден къоркъунъ.» (эль-Бакара, 197)

Бу манада **рефес, фусукъ** ве **джидаль**, яни джынсий арзулар, гунах ве мунакъаша киби билинген ясакълардан башкъа, Аллаһнынъ къулларыны ынджытмамакъ хусусына да чокъ дикъкъат этмек керек. Чюнки о ерлерде о къадар чокъ инсан бир арагъа топлана ки, хаджылар эр ан бири-бирини ынджытмалары мумкюн. Бундан сакъынмакъ ичюн, хусусан таваф эснасында, эдеп ве незакетке чокъ дикъкъат этмек керек. Таваф эткенде, дёнюш джерьянына терс юрьмектен сакъынмакъ керек.

Айрыджа Харем-и Шерифнинъ къалабалыкъ ерлеринде ве мусафирханелерде, кириш ве чыкъышларда тертип ичинде олмакъ керек. О ерде бир от копармакъ биле ясакътыр, бунынъ ичюн къаба ве серт арекетлернинъ ерине бири-биримизге севги, мерхамет, урьмет ве незакет косьтермелимиз. Зира о ерлерде ишленген къабаат ве гунахлар да, хайырлы амеллер киби къат-къат бериледжегини унутмамакъ керек. [22]

Бу инджеликлер, мерхамет ве незакет мисали Расули Экрем -саллаллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ чокъча дикъкъат эткен муим инджеликлердир. Бу себепле Пейгъамбер Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем- бир кунь Азрети Умер -радиаллаху анх-къа деди ки:

«Эй Умер! Сен кучьлю-къуветли бир адамсынъ. Хаджер-и Эсведге эришейим деп инсанларны итеклеп, сыкъыштырма ве зайыфларгъа да зорлукъ япма! Не раатсыз ол, не де раатсыз эт! Эгер огюнъи бош корьсенъ Хаджери Эсведни селямла ве опь, эгер бош дегиль исе узакътан опьме ишарети яп, келимеи тевхид окъуп, текбир кетирип янындан кеч!» (Хейсеми, III, 241; Ахмед, И, 28)

Бир кере Азрети Умер -радиаллаху анх- Кябе-и Муаззамагъа хитап этип, шойле буюрды:

22 М. Джемаледдин эль-Къасыми, *Зубдет-уль Ихъя*, Истанбул. 1969, с. 94.

«Сен не буюксинъ (эй Кябе!). Сенинъ шанынъ не юдже. Факъат керчек бир мумин къулнынъ Аллаһ къатында шерефи сенден де устюндир.» (Тирмизи, Бирр, 85)

Бойледже, къул акъкъына ве гонъюль ынджытмамагъа дикъкъат этювден башкъа, о мубарек мекянларда эдепли олмагъа тырышмакъ керек. Зира хадж ве умренинъ бир гъаеси де, о мубарек мекянларгъа урьмет косьтермек ве о мукъаддес ерлернинъ азиз хатыралары иле джошып, гонъюллерге Аллаһ къатында дередже къазандырмакъдыр. Ает-и керимеде:

«…Эр ким Аллаһнынъ нишанларына (диннинъ аляметлерине) **тазим косьтерсе, шубесиз бу, къальплернинъ такъвасындандыр.»** (эль-Хадж, 32)

Демек ки намаз, джами, Къуран-и Керим, эзан, Кябе, Сафа ве Мерве тёпелери киби нидже мукъаддес ерлер ве къаврамлар, эписи Аллаһнынъ бирер шиары укмюнде. Хадж ве умреде буларгъа урьмет этип, тазим косьтермек керек.

Кабеге догъру аякъ узатаракъ отурмакъ я да ятмакъ, бош лафлар япмакъ, Къуран-и Керимни сайгъысыз бир шекильде окъумакъ ве оны ерге къоймакъ киби гузель олмагъан арекетлерден сакъынмакъ керек.

Башкъа тарафтан, о мубарек топракъларда, хасталангъан, ёлда къалгъан, имкянларыны я да якъынларыны гъайып эткен, яни мушкюль алгъа тюшкен мумин къардашларымызгъа ярдымджы олмамыз керек. Бу, айны заманда мумин бир гонъюльнинъ саип олмасы керек олгъан устюн сыфатлардандыр. Гонъюллернинъ иляхий бир къыймет ташыгъаныны тюшюнип, къальп къырмамагъа тырышмакъ керек. Аксине мумкюн олгъаны къадар гонъюль къазанмагъа гъайрет этмек керек.

Ибадетлернинъ ве хусусан хадж ибадетининъ акъикъатына анджакъ темиз ве хассас къальпнен къавушмакъ мумкюн олгъаныны Мевляна Джеляледдин Руми шу икяесинен не гузель ифаде эте:

«Умметнинъ буюклеринден Байезиди Бистами хадж ве умре ичюн Меккеге кетеркен, ёлда кечкен бутюн шеэрлерде салих инсанларны араштыра эди:

«Бу улькеде басирет саиби, гонъюль козю ачыкъ ким бар?»- деп сорай эди. Чюнки не ерге кетсе кетсин, башта Аллахнынъ якъын къулларыны къыдырып тапмакъны зарур коре эди. Аллах Тааля:

«... Шает бильмесенъиз, зикир эхлинден соранъ!..» (эль-Энбия, 7) *буюра. Муса -алейхисселям- биле ледунни илимге саип Хызырны зиярет эткен эди.*

Байезид, велилернинъ руханийетини озюнде топлагъан узун бойлу бир ихтияр корьди. Козьлери дюньягъа кёр, къальби исе, кунеш киби ышыкъ сача эди.

Байезид, о шейхнинъ къаршысына отурды. Ихтияр онъа:

«Эй киши, не ерге кетесинъ? Гъурбет эшьясыны (яни беденини) не ерге ташыйсынъ?» деди.

Байезид де:

«Хаджгъа кетмек ниетиндем; эки юз дирхем де акъчам бар», - деди.

Ихтияр деди ки:

«Эй киши! О дюньялыкъ малынъдан бир микъдарыны Аллаһ ёлунда мухтаджларгъа, гъариплерге ве бичарелерге дагъыт! Оларнынъ гонъюллерине кир ве оларнынъ дуаларыны ал; бойледже рухнынъ уфукъы ачылсын! Олюм олмагъан бир омюрге къавуш! Башта гонъюлинъ хадж этсин! Ондан сонъ темиз бир гонъюлнен о назик хадж ёлджулыгъынъа девам эт!..

Чюнки Кябе, Аллаһнынъ «хане-и бирр»идир. (Яни къулны иманнынъ текмиллештирген ве Аллаһкъа якъынлаштыргъан бир рахмет мекяныдыр.) Бу эвнинъ зиярет этильмеси, Исламнынъ шартларындан бири оларакъ фарздыр. Лякин инсан къальби, бир сыр хазинесидир.

Кябе, Азер огълу Ибрахимнинъ къургъаны бинадыр. Гонъюль исе, «Джелиль»[23] ве «Экбер»[24] олгъан Аллаһнынъ назаргяхыдыр.

Эгер сенде басирет бар исе, гонъюлинъдеки Кябени таваф эт! Таш-топракътан япылгъан Кябенинъ асыл манасы гонъюльдир. (Яни Кябе весилесинен гонълюнъ Раббине даа якъын олур.)

Аллаһ, корюнген ве билинген Кябени таваф этювни, кирден темизленген ве арынгъан гонъюль Кябесини къазансын деп санъа фарз къылгъандыр.

Шуны эйи биль ки, хадж - япылмасы меджбурий бир иляхий эмирдир. Лякин шунъа да дикъкъат эт ки, сен Аллаһнынъ назаргяхы олгъан бир гонъюльни ынджытырсанъ, Кябеге джаяв оларакъ кетсенъ биле, къазанаджагъынъ севап, гонъюль къырмакънынъ гунахыны къапатмагъа етмез!»

Байезид, къартнынъ бу насиатларыны къаврап алды. Гонъюли, мерхаметнинъ сырындан бир пай алды. Сеадет ве раатлыкъ ичинде хадж ёлджулыгъына девам этти.»

Бу ве бенъзери гузель мисаллернен гонъюллерге ёл косьтеген Азрети Мевляна, о мубарек топракъларгъа кетеджек олгъанларгъа шойле буюра:

«Хадж вакъыты кельгенде Кябе-и Муаззаманы зиярет ве таваф этмек ичюн бар! Бу макъсатнен кетсенъ, Меккенинъ акъикъатыны корерсинъ!»

Азрети Мевлянанынъ икяесинде хаджны мисаль бермеси, хаджнынъ чокъ назик бир ибадет олмасындандыр. Онынъ ичюн хадж ёлджулыгъына рухумызны азырлап чыкъмалымыз.

Бу анълайыштан узакъ бир суретте япылгъан хадж ве умре, умют этильген нетидже ве файданы бермез. Бу нокъта-и назардан хадж ве умре, хассас къальпнен ерине кетирильмели. Яни бу ибадет, бем-беяз ихрам урбалары

23 **Джелиль** – Буюк, улу. Аллах Таалянынъ сыфаты.
24 **Экбер** – даа буюк, энъ буюк.

ичинде мелеклернинъ гузеллигинден иссе алма гъайретидир. Бунынъ ичюн ихрамлы экенде ав этмек ясакъ, бир от, атта къастнен бир къыл биле копармакъ ясакътыр. Ихрамгъа киргенлерге, белли бир вакъыт ичюн базы элял шейлер ясакълана, шубели ве арамлардан не къадар узакъ турмакъ керменлиги акъкъында тюшюнмели. О ерлерде Яратыджыгъа севгиден яратылгъанларны севмек ве шефкъат, мерхамет ве незакет косьтермек, бильхасса гонъюллерни къырмамагъа дикъкъат этмекнинъ зарур олгъаныны анъламакъ керек.

Эм хадж, эм умреде энъ муим иш, сайылы нефеслерни ве худутлы заманны энъ къыйметли вазифелерге бермек керек. Бунынъ ичюн де керексиз ишлернен, башкъаларнынъ алларынен огърашмакънен, вакътымызны бош ерге зиян этмектен сакъынмакъ керек. Зира хадж ве умредеки алымыз, къальбимизнинъ хассасиетини ве маневий дуйгъуларымызнынъ теренлигини косьтерир.

Муминлернинъ, дин къардашларыны кучюксинмек, айыпламакъ ве пахыллыкъ арекетлери олмамалы. Чюнки о ерлерде кимнинъ не олгъаны билинемез. Къальплернинъ севиеси, инсанлардан сакълы, Аллаһкъа малюмдир.

Халид-и Багъдадийнинъ тасаввуф ёлуна кирмеден эвель яшагъан шу адисе, не къадар маналы:

Халид-и Багъдадий хадж ичюн ёлгъа чыкъып, Медине-и Муневвереге кельгенде нур юзлю бир инсангъа расткелир. Йеменли бу Аллах достунынъ маневий джазибесине къапылып, ондан насиат истер. О зат да шойле дер:

«Эй Халид! Меккеге баргъанынъ вакъыт, эгер Кябеде эдепке терс бир шей корьсенъ, о инсан акъкъында ярамай тюшюнме ве кенди кендинъе янълыш бир укюм берме! Козюнъи ве къальбинъи бундан узакъ тут! Ич дюньянъы гузеллештирмекнен мешгъуль ол!»

Ильк бакъкъанда къапалы бир тенби киби олгъан бу ифаде, керчекте, Халид-и Багъдадий иле оны асыл дере-

джесине алып бараджакъ маневий ходжасы арасындаки корюшювлерине ишарет эди.

Анджакъ Халид-и Багъдадий Меккеге баргъанджа о ернинъ маневий авасындан эеджанланып, о затнынъ насиатыны унутты. Бир Джума куню, дагъыныкъ къыяфетли бир дервишнинъ Кябеге аркъа чевирип, онъа бакъып отурмасы дикъкъатыны чекти. Озь ичинден:

«Шу не гъафиль бир кимсе ки, эдепке терс тюшип, Кябеге сырт чевирди! Бу мубарек макъамнынъ юджелигинден хабери ёкъ!»- деп тюшюнди.

Бу эснада о зат, Халид-и Багъдадийге:

«Эй Халид! Бильмейсинъми, мумин инсангъа урьмет, Кябеге урьметтен даа фазилетлидир. Чюнки къальп, назаргях-ы иляхийдир. Селим бир къальп - бейтуллахтыр. Мединедеки о салих затнынъ насиатыны гонъюлинъде тут!..» деди.

Бу сёзлер къаршысында Халид, бу кимсенинъ буюк бир вели олгъаныны анълап, эллерине сарылды ве аф тиледи:

«Эй салих киши! Манъа яхшылыкъ этсенъ не олур, мени талебеликке къабул эт!»- деп риджа этти. О дервиш уфукъларгъа бакъып:

«Сенинъ тербиенъ манъа аит дегиль! Сен Хиндистаннынъ Джиханабад шеэринде яшагъан Абдуллах Пир-и Дехлевийнинъ тербиесинде оладжакъсынъ! Аллаһ муваффакъ этсин!..»- деди ве орталыкътан гъайып олды.

Бу икяени анъламакъ ичюн мерхум бабам Муса Эфендининъ шу насиатларыны накъыл этейим:

«Хаджгъа кеткенлерге тенбилерим шу; хушуны ихмал этменъ. Кенди къальп дюньянъызнен мешгъуль олунъ, манасыз лафларгъа далманъыз. О ерлернинъ маневий авасындан файдаланмагъа бакъынъ.

Хаджгъа кеткендже де инсаннынъ кендиси дуймадан, руханиети артар. Буюк хайыр хызметлер эткенлернинъ эксериети, дефаларджа хадж эткенлердир. Хаджнынъ маневий кучюнен мерхамет ве шефкъат дуйгъулары къуветленир. Бойле кимселернинъ эм гонъюли, эм де эли ачылыр. Иман лезети ве эеджаны ичинде энъ севген шейлерден колайлыкънен ве севе-севе Аллаһ ёлунда инфакъ[25] этерлер.»[26]

Ает-и керимеде:

«Севген шейлеринъизден (Аллаһ ёлунда) арджламагъанджа «бирр»ге иришалмазсынъыз. Эр не инфакъ этсенъиз, Аллаһ оны хакъкъы иле билир.» (Ал-и Имран, 92) буйрула.

Бундан сонъра бутюн меселе,

5. Озь ираденъни Аллахнынъ ризасына къурбан этмек:

Хадж ибадетинде къурбан соймакътан асыл макъсат, Азрети Ибрахим ве Азрети Исмаил -алейхимесселям-нынъ теслимиетлерини хатырлап, олардаки иляхий икметлерден насип алмакъ ве Аллаһкъа ихляс ве такъва иле къуллукъ этмектир. О ерде ирадесини Аллахкъа теслим эткен ве иляхий ашкъ атеши иле туташкъан дервиш киби олмакъ керек. Бу себепле Аллаһ буюрыр:

«(Къурбанларнынъ) **не этлери, не де къанлары Аллаһкъа етишир. Аллаһкъа етишкени, анджакъ сизинъ такъванъыз...»** (эль-Хадж, 37)

Азрети Ибрахим -алейхисселям- огълуны феда этти; огълу Азрети Исмаил -алейхисселям- да джаныны ортагъа къойды. Биз нефсимизни ве малымызны Аллаһ ёлунда не къадар сарф эте билемиз? Ает-и керимеде буйрулгъан; **«Джанлары ве маллары къаршылыгъында**

25 **Инфакъ** – Аллах ёлунда малыны ве джаныны арджламакъ.

26 *Аллах Достунынъ Дюньясындан*, Истанбул 1999, с. 112.

дженнетни сатып алгъан муминлер»[27] дереджесине не къадар ляйыкъмыз?

Иште бунынъ ичюн омюр бою узеримизде бир вазифе бар:

6. Шейтанны ве нефисни ташкъа тутмакъ:

Юкъарыда ифаде эткенимиз узьре **шейтангъа таш атмакъ,** даа зияде ичтеки шейтангъа таш атмакънен башлар. Бу, Азрети Ибрахим, Азрети Исмаил ве Хаджер анамызнынъ, шейтанны къувып, оларгъа берген весвеселер себебинен таш атмаларынынъ хатырасыдыр.

Эр заман кендимизни эсаптан кечирмемиз керек; ичимиздеки весвеселерге, шубелерге ве хаталаргъа не къадар таш атып, оларны не къадар къувалая билемиз? Ибрахим -алейхисселям-, Хаджер анамыз ве Исмаил -алейхисселям-нынъ шейтанны ве нефислерини ташкъа туткъанлары анда ихляс ве самимиетлеринден биз не къадар насиб ала бильдик? Бу аллар бизни не къадар дуйгъуландыра?

Хадж ве умреге инсанны бардыраджакъ севие шудыр:

7. Девамлы Аллахкъа дуа ве зикир алында олмакъ:

Аллаһ Тааля буюра:

«... Арафаттан айырылып тюшкенинъизде, Меш'ар-и Харамда Аллаһны зикр этинъ ве Оны, сизге косьтерген шекильде, анъынъ. Шубесиз, сиз даа эвель янълыш кеткенлерден эдинъиз.» (эль-Бакара, 198)

«Хадж ибадетлеринъизни битиргенинъизнен, бабаларынъызны анъгъанъыз киби, атта ондан даа къуветли бир шекильде, Аллаһны анъынъ. Инсанлардан ойлелери бар ки: «Эй, Раббимиз! Бизге дюньяда бер», дерлер. Бойле кимселернинъ ахиреттен ич насиби ёкътыр.» (эль-Бакара, 200)

27 Бакъынъыз, Тевбе суреси, 111 ает.

Акъикъатен хадж ве умреде бол-бол кетирильген тельбиелер[28], инсанны девамлы зикир ве дуа алында тутмакътадыр.

Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем- шойле буюра:

«Тельбие япкъан ич бир мусульман ёкътыр ки, онынъ сагъ ве сол тарафында олгъан ташлар, тереклар ве топракъ онынънен берабер тельбие этмесин. Бу тельбиеде булунув (сагъ ве сол тарафларыны косьтерип) шу ве шу истикъаметте ернинъ эр тарафында девам этер.» (Тирмизи, Хадж, 14/828)

Зикир ве дуа алы къальпте эйи ерлешмеси ичюн тельбие пек муимдир. Бунынъ ичюн фердий[29] ибадетлернинъ чогъу сессиз олмасына рагъмен тельбие юксек сесле кетирилир. Бойледже къул, эм озюни, эм де этрафыны къальп ве беден аэнки ичинде зикир ве дуа иле мешгъуль эте.

Бу себепле Фахр-и Кяинат Эфендимиз шойле буюрды:

«Джибриль -алейхисселям- манъа келип, асхабыма ве менимнен берабер олгъанларгъа, тельбиени юксек сеснен кетирмемизни эмир этти.» (Эбу Давуд, Менасик, 26/1814)

Пейгъамбер Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем- бу мубарек мекянларда инсанларнынъ дуа ве зикирнен мешгъуль олмалары ичюн лаф этмекни биле шойле худутлагъан эди:

«Бейтуллах этрафындаки таваф - намаз кибидир. Анджакъ бу ибадет эснасында лаф этмек мумкюндир. Ойле исе, ким таваф сырасында лаф этсе, тек хайырлы сёзлер сёйлесин!» (Тирмизи, Хадж, 112)

---

28 **Тельбие** – Хадж эснасында «Леббейк Аллаһумме леббейк, леббейке ля шерике леке леббейк. Иннель хамде вен-ниъмете леке ве-ль мульк. Ля шерике лек!» ифадеси.

29 Фердий - тек башына этильген.

Сайгъанымыз темеллерни ерине кетирильмеси нетиджесинде:

8. Гонъюльнинъ иляхий афкъа ве мукяфаткъа мувафыкъ олмасыдыр:

Хадис-и шерифте буюрыла:

«Бир умре, дигер умреге къадар япыладжакъ гунахларнынъ кефаретидир. Хадж-ы Мебрурнынъ къаршылыгъы исе дженнеттир!» (Бухари, Умре, 1)

Мекке ве Мединеге баргъан эр муминнинъ арзусы, хадж ве умре ибадетини текмиль оларакъ ерине кетирип, анадан догъгъан киби гунахсыз оларакъ эвине дёнмектир. Бу иляхий лютфке ляйыкъ олмакътыр.

Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем- шойле буюра:

«Эр ким, шу Кябе-и Муаззамагъа хадж ниетинен келип де, гунах ве рефес ишлемеден хаджыны ерине кетирсе, анасындан догъгъан киби гунахсыз, тер-темиз оларакъ эвине дёнер.» (Муслим, Хадж, 438)

Шубесиз бу яхшы хабер, мебрур бир хадж япкъан, яни хаджлары баштан сонъунаджа гузеллик ве фазилетле толу олгъан муминлер ичюндир.

Хадис-и шерифлерде сёйленгени киби, макъбул ве мебрур бир хадж нетиджесинде **«къул акълары»**ндан башкъа бутюн гунахлар афу этилир. Афнынъ саиби Аллаһтыр. Анджакъ, башкъа инсанларгъа къаршы акъларынынъ эсабы къыямет куню корюледжектир.

Бунынънен берабер, хаджда гунахларнынъ афу этиледжегини догъру анъламакъ керек. Чюнки кишининъ къылмагъан намазы, тутмагъан оразасы ве бермеген зекятлары бу афнынъ ичине кирерми, кирмезми - биз бильмеймиз. Мумин, омюр боюнджа бу борджларны ерине

кетирмеге тырышмалы. Ерине кетирильмеген ибадетлерден къул эки чешит месулиет ташыр:

1. Ерине кетирмемекнинъ месулиети.

2. Вакътында этильмейип, сонърадан къаза этсе биле юкленген месулиет.

Аллаһ, хадж нетиджесинде намаз, ораза ве зекятларны къазагъа быракъманынъ гунахыны афу этер. Амма о къазаларны ерине кетирмектен кене де месуль къалмакътамыз. Бунынъ ичюн къаза намаз ве оразалар мытлакъа ерине кетирильмели, вакъытында берильмеген зекятны да о заманки алына коре эсаплап берильмеси зарурдыр. Эм де буларны вакъытында ерине кетирмегенинъ ичюн де Аллаһ Таалядан афу тилемек керек.

Бу юздендир ки, хаджгъа кеткенлерге, бар исе борджларыны одемелери, узерлеринде акъкъы олгъанлардан эляллыкъ алмалары, къазагъа къалгъан намаз, ораза ве зекатларны бир ан эвель эда этмелери тембих этилир.

Эгер де инсан бутюн омюри боюнджа ибадет борджларыны бермеге гъайрет этти, амма берип оламады исе -иншааллах- Раббимиз оны афу этер. Хаджда сонъ бутюн гунахлар афу этильди деп ибадет борджларыны ве къул акъларыны ихмал этмейип, бу мевзуда гъайрет косьтермек керек. Ама бутюн гъайретлеримизге рагъмен кене де эксик къалгъанлар олса, олар ичюн Аллаһтан афу тилеп, мерхаметине сыгъынмакъ керек.

Къабул этильген бир хаджнынъ бир алямети даа, кишининъ хаджда сонъраки яшайышынынъ Аллахнынъ ризасына уйгъун олмасыдыр. Мумин, хаджда бутюн гунахлары афу этильгенине ишаныпъ,

дикъкъатсызлыкъ япмамалы, бу дюньянынъ имтихан дияры олгъаныны асла унутмамалы. Чюнки пейгъамберимиз: «Базы кишилер бар ки, дженнетке бир адым къалгъанда -Аллаһ къорчаласын- джеэннемлик олурлар»- деп буюра.[30] Инсанлыкъ тарихы бойле имандан дёнмек адиселеринен толудыр.

Бунынъ ичюн мумин, къоркъу ве умют арасында яшамалы, ве Аллахнынъ **«Санъа олюм кельгенге къадар Раббинъе къуллукъ эт!»** (эль-Хиджр, 99) эмирини озюне аят принципи оларакъ сайламасы керек.

Ляйыгъынен ерине кетирильген хадж, яни хадж-ы мебрур, иляхий афудан башкъа къулгъа: месулиет, афу этиджилик, къальпни ве беденни эп темиз тутмакъ, Ислям къардашлыгъы, устюнлик анджакъ такъвада олгъаныны анъламакъны, элял къазанч, тевеккуль, теслимиет ве ихляс киби маневий табиатларны ве гузелликлерни де къазандырыр. Хаджнынъ дюнья ве ахирет къазанчлары буларнен сынъырлы дегильдир.

Хаджнынъ мумин къулларгъа энъ муим файдасы, башта Аллаһнынъ ризасыдыр. Бундан башкъа, дюньянынъ дёрт бир янындан кельген мусульманлар арасында севги, муаббет ве самимиетнинъ пейда олмасыдыр. Чюнки хадж, Аллаһнынъ сонъсуз рахмет, афу ве магъфирет авасы ичинде кечкен ве мусульманларны терен иман эеджанынен къайнаштыргъан мубарек бир ибадеттир. Хаджда чешитли мемлекетлерден, тиллери ве ренклери фаркълы, яшайыш, урф-адетлери айры нидже инсанлар, Кябенинъ этрафында аджайип бир бирлик ичинде ибадетлерини ерине кетирирлер. О мекянларда акъикъий му-

30 Бакъынъыз, Бухари, Къадер, 1.

аббет ве дуйгъулар, бутюн фаний ве нисбий фаркъларны силер ве мусульманларны айны дуйгъуларнен чарпкъан тек бир юрек алына кетирир. Гонъюль бераберлигининъ сеадет ве севинч ичинде гузель бир дин къардашлыгъы яшаныр.

Бойледже Хадж - Ислямнынъ тек диний бир шарты оларакъ къалмайып, бу юдже диннинъ ахлякъий, ичтимаий ве сиясий джеэтини къуветлендирген бир ибадеттир. Муминлернинъ аятларынынъ юксек бир абидеси оларакъ къаршымызгъа чыкъар.

نبوي الشريف بالمدينة المنورة
Al Magrib prayer - (The Prophet's Mosque -

МЕДИНЕ-И МУНЕВВЕРЕ[31] ЗИЯРЕТИ

Хадж ве умре ибадетлерининъ башында я да сонъунда, Медине-и Мунеаввереде Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ къабирини зиярет этмек, къальпни иляхий муаббет нагъышларынен гузеллештирип, мертебелерге юксельтир.

Бунынъ ичюн Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ юдже хатыралары ве джан берген нефесинен толу о мубарек топракъларгъа баргъанда, Онынъ руханиетинден насип алмагъа тырышмакъ керек. Равза-и Мутаххараны[32] зиярет эткенде бу мукъаддес топракънынъ къучагъында кяинатнынъ энъ юдже джевхерининъ яткъаныны эр заман акъылда тутмакъ керек. Онъа уммет олмакънынъ эеджаны ичинде, эдеп ве сайгъы косьтерильмели.

Зира Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем- шойле буюрды:

«...Ибрахим -алейхисселям- насыл Мекке-и Мукерремени харем къылды ве бу ерлер ичюн дуа этти, мен де

---

31 **Медине-и Мунеаввере** – Даа эвель Есриб адыны ташыгъан бу шеэр, Пейгъамберимизнинъ кельмесинен «айдынлыкъ шеэри» манасына кельген бу аднен анъылмагъа башлады.

32 **Равза-и Мутаххара** – темиз багъча, Аз. Пейгъамберимизнинъ къабирине берильген ад.

Медине-и Муневверени харем къылдым...» (Бухари, Фезаилю’л-Медине, 6; Мюслим, Хадж, 462)

Равза-и Мутаххаранынъ Гъонджеси Севгили Пейгъамберимиз -саллаллаху алейхи ве селлем-ни джанларымыздан, малымыздан, эвлятларымыздан, яни эр шейден даа чокъ севмелимиз. Аллаһ онъа «**хабибим»**[33] деп ильтифат этти, бунынъ ичюн бу севгини умметине де эмир этти. Бу себепле къады Ияз -рахметуллахи алейх-, Тевбе суресинде кечкен:

«Де ки: Эгер бабаларынъыз, огъулларынъыз, къардашларынъыз, ханымларынъыз, хысым-акърабанъыз, къазангъан малларынъыз, кесаткъа огърамасындан къоркъкъан тиджаретинъиз, хошлангъан эвлеринъиз сизге Аллаһтан, Ресулинден ве Аллаһ ёлунда джихад этювден даа севимли исе, артыкъ Аллаһ эмрини кетиргенге къадар бекленъ. Аллаһ фасыкълар топлулыгъыны хидаетке ириштирмез.» (эт-Тевбе, 24) ает-и керимесинден ёлгъа чыкъып:

«Аллаһ, мусульманларгъа озюнден сонъ Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-ни севмекни фарз къылды»- демектедир.

Бир шейге дуюлгъан севги ве муаббет, бу муаббетке весиле олгъан я да онынънен багълы олгъан шейлерде акс этер. Меселя, Ухуд дагъыны юзь бинълердже дагъдан айырып севимли япкъан, Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ онъа олгъан муаббетидир. Бунынъ ичюн Медине-и Муневвереге баргъанда Ухуд дагъына да муаббетнен бакъмакъ керек. Чюнки Эфендимиз -алейхиссаляту весселям-: *«Ухуд бизни север, биз де Ухудны севермиз.»* (Бухари, Джихад, 71) буюргъандыр.

Медине-и Муне免вере, хиджреттен эвель **«Есриб»** адында адий бир шеэр эди. Бу шеэрни **«Медине-и Муневвере»** япкъан ве бутюн умметке севимли эткен шей, онынъ Пейгъамбер Эфендимизнинъ шеэри олмасы ве Онынънен багълы зенгин хатыраларыдыр. «Медине-и

33 **Хабиб** – севгили.

Муневвере»нинъ муминнинъ гонъюлинде ич бир шеэрле къыясланмайджакъ севги ве муаббетке саип олмасынынъ себеби, бу шеэрни анъгъанда Азрети Пейгъамберни хатырлатмасыдыр.

Бунынъ ичюн Аллаһны севмек, Пейгъамберимизни севмектен ве Онъа таби олмакътан кечмекте. Бу себепле Аллаһ:

«(Расулим!) **Де ки: Сиз керчектен Аллаһны севе исенъиз манъа уюнъыз ки, Аллаһ да сизни севсин…»** (Ал-и Имран, 31) буюрды.

Демек ки, Аллаһ Расулине таби олмакъ ве Онъа муаббет дуймакъ, кишини Аллаһнынъ севген къулларындан олмакъ шерефине наиль этер. Бу себепле асхаб-ы кирам, Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ акъикъатына якълашмакъ ичюн Онынъ руханиети этрафында бирер кобелек киби дёнип, Онда фаний олувны дюньянынъ энъ буюк нимети бильдилер ве бунынъ ичюн Аллаһ оларны лютфине наиль этти. Бунынъ ичюн хаста ве гъафлет ичинде олгъан юреклеримизнинъ энъ кучьлю иляджы, Расулуллахкъа дуюлгъан севги ве хайранлыкънынъ нетиджесинде Онынъ ёлуна кельмек, яни Онынъ **«суннетине уймакъ»**тыр.

Бойлеликле ич бир шей, Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ севгисининъ огюне кечмемели. Не эвимиз, не къорантамыз, не бала-чагъамыз ве не де ишимиз-тиджаретимиз!..

Пейгъамберимиз -саллаллаху алейхи ве селлем- мерхаметли бир ананынъ эвлядына олгъан севгисинден даа буюк бир муаббетнен умметине къол-къанат керип, омюри боюнджа да; «Умметим, умметим…» деп яшагъандыр.

Эфендимиз -алейхиссаляту весселям- асхабына шойле буюрды:

«Дикъкъат этинъ! Мен яшадыгъым муддетче сизинъ ичюн бир эминлик весилеси оладжам. Вефат эткен сонъ да, къабримде: «Я Рабби, умметим умметим!..» деп ильк Сур[34] *уфлениндежеге къадар нида этеджем...»* (Али эль-Мюттаки, *Кензю'л-Уммал*, дж. 14, с. 414)

Акъикъатен *«Умметим, умметим...»* диерек вефат эткен эди.

Сонъ нефесинде; *«Мен сизни кевсер хавузынынъ башында беклейджем...»* деп бизлерге олгъан муаббет, шефкъат ве мерхаметини ифаде этти.

Къыскъасы Аллаhнынъ:

«…сизге озюнъизден ойле бир Пейгъамбер кельгендир ки, сизинъ сыкъынтыгъа огъравынъыз Онъа чокъ агъыр келир. О, сизге чокъ федакяр, му'минлерге нисбетен чокъ шефкъатлыдыр, мерхаметлидир.» (эт-Тевбе, 128) буюргъаны узьре, Пейгъамберимиз -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ аяты боюнджа агъламасы, кульмеси, кедерленмеси, севинмеси, дуа ве ялварувлары, эп бизлер ичюн яни уммети ичюн олды. Атта Мирадж киби хусусий бир анда дахи бизлерни тюшюнди ве бизлер ичюн чырпынды…

О, ойле бир рахмет дерьясыдыр ки, Онынъ урьметине; зулум, ширк ве исьян девиринде биле Меккеге коклерден бир беля ягъмады, бир мусибет кельмеди. Иляхий интикъам корюнмеди. Чюнки ичлеринде Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем- бар эди. Бу керчекни Аллаh Тааля шойле ифаде эте:

«(Эй Расулим!) **Сен оларнынъ ичинде экенде Аллаh, оларгъа азап этеджек дегильдир!..»** (эль-Енфал, 33)

---

34 Сур – Мелек Исрафиль Сур денильген бир алетке уфюреджек ве Къыямет куню башлайджакъ. Биринджи уфюрювде эр шей ёкъ оладжакъ, экинджи уфюривде исе эр шей тириледжек.

Анджакъ Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем- Меккеден Мединеге хиджрет этиндже вазиет денъишти. Мушриклерге семадан белялар энмеге башлады. Буюк бир берекетсизлик ве къытлыкъ яшанды. Кокке бакъсалар козьлери къарара эди, ачлыкътан башлары айлана эди.

Бу демектир ки, кимнинъ гонъюлинде Азрети Пейгъамберге муаббет ве севги ер алды исе, Аллаһ о гонъюлге азап этмейджектир. Мушриклерге биле Онынъ урьметине мерхамет эткен Аллаһ, эльбетте Оны севген, Онынъ ашкъыны къальбинде ташыгъан ве Онынъ Сунnетинден айрылмагъан кимсени ич атешинде якъармы? Анджакъ киминъ гонъюлинде де О Хидает кунеши ёкъ исе, эльбетте азаптан къуртулмайджакътыр.

Омюри боюнджа бизни тилинден ве гонъюлинден ич бир заман тюшюрмеген Пейгъамберлер Султаны -саллаллаху алейхи ве селлем- Эфендимизге айны ашкъ ве муаббетни косьтермек, Онъа уммет олмакъ шерефине наиль олгъан эр мусульманнынъ биринджи вазифесидир.

Факъат бу севги, ялынъыз «гонъюлимде» демекнен оладжакъ шей дегильдир. «Севген киши, севгенини такълит этер ве оны чокъча анъар.» Бунынъ ичюн Пейгъамберимизни севгенлернинъ алямети, эр ал ве арекетлеринде Онынъ ёлуна уйып, онынъ ал ве арекетлерини акс этмелеридир. Бир де Онъа чокъча саляватлар ве селямлар кетирмелеридир…

Имам Малик[35] дей ки: « Пейгъамберлер Султаны -саллаллаху алейхи ве селлем- Эфендимизнинъ шаны бу къадар юдже олмасы себебинен Онынъ къабри олгъан ер, Кябеден биле даа мукъаддестир. Чюнки бутюн кяинат, Онынъ урьметине яратылгъандыр».

Айрыджа, хадис-и шерифте Эфендимиз -саллаллаху алейхи ве селлем- шойле буюрды:

35 **Имам Малик** – (Хиджрий 93-179) йылларында Мединеде яшагъан буюк Ислам укъукъчысыдыр. Маликий мезхебининъ (къуруджысы) имамы.

«Мени вефатымдан сонъ зиярет эткен кимсе, санки мени аятымда зиярет эткен кибидир!» (Даракутни, Сунен, II, 278)

Анджакъ, бу зиярет эснасында эдепке риает этмек пек муимдир. Зира акъикъий манада бу зияреттен файдаланмакъ ичюн эдеп биринджи шарттыр.

Риваетлерге коре бир кунь Имам Малик михрапта экенде, о девирнинъ халифеси Эбу Джафер Мансур джамиге кельди. Базы суаллер сорады. Араларында ильмий музакере башлады. Анджакъ, Эбу Джафер Мансур къонушманынъ эеджанына къапылып, сесини юксельтиндже Имам Малик:

«Эй Халифе! Бу ерде сесинъни юксельтме! Зира Аллаһнынъ тенбихы сенден даа фазилетли инсанлар узерине энди...», -деп оны дикъкъатлы олмагъа чагъырды.[36]

Бу юксек эдеп къаршысында Халифе:

«Эй Имам! Дуа эткенде къыблагъамы, ёкъса Расуллахкъа дёнейимми?»- деп сорады.

Имам Малик шойле буюрды:

«Юзюнъни не ичюн Ондан чевиреджексинъ ки?! О, сенинъ ве атанъ Азрети Адемнинъ къыяметке къадар Аллаһкъа алып баргъан весилесидир. Аксине сен, Пейгъамбер Эфендимизге ёнель ве Онынъ шефаатыны исте ки, Аллаһ Тааля да Оны санъа шефаатчы этсин!..»[37]

Базылары бу акъикъатны дуймайып, хаджыларны Равзагъа дёндюрмезлер. «Селям бер ве кеч; къыблагъа дён!»- дерлер. Ойле исе, Расулуллах -саллаллаху алейхи ве селлем- хайй, яни тиридир. Зира насыл ки шехидлер-

---

36 Пейгъамберимизнинъ янында тартышып, юксек сеснен лаф эткен сахабилерни Аллах шу аетнен тенбиелей: **«Эй, иман эткенлер! Сеслеринъизни Пейгъамбернинъ сесинден юксельтменъ. Бири-биринъизге багъыргъанынъыз киби, Пейгъамберге юксек сеснен багъырманъ. Ёкъса, сиз феркъына бармадан, амеллеринъиз бошуна кете берир.»** эль-Фетх, 2.

37 Бакъынъыз Къады Ияз, *Шифа-и Шериф*, Бейрут 1404, дж. II, с. 596.

нинъ ольмейип, яшамагъа девам эткенлери бир акъикъат исе, оларнынъ усьтюнде олгъан Пейгъамберлернинъ ве хусусан Алемлернинъ Эфендисининъ де мустесна бир тирилик ичинде олгъаны мухакъкъактыр.

Абиде эс-Сельмани, «табиин»[38] неслининъ илери кельген фыкъыых ве хадис алимлеринден бири эди. Пейгъамбер Эфендимизнинъ вефатындан эки йыл эвель мусульман олды, факъат Оны корьмек бахтына эремеди. Абиденинъ шу сёзю, ильк мусульманларнынъ Эфендимизге дуйгъанлары севгини пек гузель анълата:

«Янымда Расулуллахнынъ бир сачынынъ булунмасы, меним ичюн дюньянынъ бутюн серветинден даа къыйметлидир.» (Ахмед, III, 256)

Намлы Ислам алими Зехеби де, Абиде эс-Сельманининъ Пейгъамбер севгисини косьтерген сёзлерини окъугъан сонъ, дуйгъуларыны шойле анълатыр:

«Расулуллахнынъ бир сачыны, инсанларнынъ саип олгъан бутюн алтын ве кумюшлерден устюн корьген Абиденинъ бу сёзлери, юксек нокътадаки бир муаббетнинъ мисалидир. О буюк алим, Азрети Пейгъамбернинъ вефатындан элли сене сонъра бойле сёйлеген олса, Онынъ вефатындан еди юз сене сонъра биз, Онынъ бир сачыны я да аякъкъабынынъ къайышыны, я да сув ичкен топракъ къабынынъ бир парчасыны тапсакъ, аджеба не сёйлемемиз керек?

Шает зенгин бир адам, серветининъ буюк бир къысмыны бойле бир шейни эльде этмек ичюн сарф этсе, сен онъа серветини сачып савургъан я да акъылсызджа пара арджлагъан кимсенинъ козюнен бакъарсынъмы?

Ёкъ, хайыр! Расулуллахнынъ мубарек эллеринен япкъан Месджид-и Небевини зиярет этмек, Онынъ азиз шеэринде Сеадет эвининъ ян тарафында Онъа селям бермек ичюн тапкъанынъны арджламакътан чекинме!

38 **Табиин** – Сахабе-и кирам деврινде яшайып, оларнен корюшкен инсанларгъа берильген ад.

Мединеге баргъанда Онынъ севгили Ухуд дагъына тоя-тоя бакъ ве оны сен де сев! Чюнки Ухуд дагъыны Азрети Пейгъамбер -алейхиссаляту весселям- чокъ севе эди. Онынъ Равзасына бар, отурып тургъан ерлерге дефаларджа барып, рухунъы къана-къана тоюрмагъа гъайрет эт! Зира Кяинатнынъ Эфендиси олгъан О Затны джанынъдан, баланъдан, саип олгъанынъ эр шейден даа чокъ севмегендже текмиль бир мумин оламазсынъ…» (Зехеби, *Сиеру Алам эн-Нубела,* IV, 42-43)

Ислам тарихынынъ сахабе ве табиин девринден сонъра энъ мухтешем девири олгъан Османлы императорлыгъы, падишахындан чобанына къадар бутюн халкъынынъ эшсиз бир Пейгъамбер муаббетинен яшагъан бир джемиет эди.

Месджид-и Небевининъ тамиринде эр ташны, абдестли оларакъ ве бесмеле иле ерине къойгъан Османлыларнынъ бу тамир эснасында Пейгъамберимизнинъ руханиетини раатсыз этмемек ичюн чёкючлерине кече багълап чалышмалары мисли корюльмеген бирер эдеп ве урьмет нумюнесидир.

Кене Османлылар девринде **Медине-и Муневвереге** кельген **Сурре алайы**[39], шеэрге кирмеден, якъын бир ерде къонакъладылар, кендилерини Медине-и Муневверенинъ маневий авасына азырлагъан сонъ Расулуллахнынъ къабирине якълашкъан ве зиярет эткен эдилер. Дёнюшлеринде де мемлекетлерине шифа оларакъ Медине-и Муневверенинъ мубарек топрагъыны алып кеттилер.

Османлы падишахларынынъ сарыкъларынынъ уджундаки соргъучнынъ бир сипиртки темсили олгъаныны аджеба ким билир? Бунынънен Хареми Шерифнинъ сипирткиджиси олгъанларыны косьтермекте эдилер. Харамейннинъ сипирткиджилерининъ айлыкъларыны да озь серветлеринден бере эдилер.

39 **Сурре алайы** – Османлы девлетинде Хиджазгъа йиберильген къыйметли эдиелерни алып баргъан эйет.

Бу манада шаир Набининъ 1678 йылында девлет адамлары иле берабер чыкъкъан хадж сеферининъ хатырасы пек ибретли:

Наби, о ёлджулыкъта бир пашанынъ аягъыны гъафлетен Медине-и Муневвереге догъру узаткъаныны корер. Бундан чокъ тесирленип, мешур наатыны[40] язмагъа башлар.

Саба намазына якъын ёлджулар Медине-и Муневвереге якълашкъанда, Наби язгъан наатыны Месджид-и Небевийнинъ минарелеринден окъунгъаныны дуяр:

Сакъын терк-и эдебден къуй-и махбуб-и Худадыр бу;

Назаргях-ы иляхидир, макъам-ы Мустафадыр бу!..

«Аллаhнынъ назаргяхы ве О'нынъ севгили Пейгъамбери Азрети Мухаммед Мустафа -саллаллаху алейхи ве селлем-нинъ макъамы ве ери олгъан бу ерде эдепке риаетсизлик этмектен сакъын!..»

Мураат-ы эдеб шартыйла гир Наби бу дергяха,

Метаф-ы къудсиянъдыр, бусегях-ы Энбиядыр бу!..

«Эй Наби! Бу ерге эдеб къаиделерине уйып кир! Бу ер, мелеклернинъ кобелек дайын этрафында дёнгени ве Пейгъамберлернинъ къапысыны опьтиги мубарек бир макъамдыр.»

Бу вазиет къаршысында чокъ эеджанлангъан Наби, аман муеззинни тапып:

«Бу наатны кимден ве насыл огрендинъиз?»- деп сорар.

Муеззин:

«Бу гедже Аллаh Расулы -саллаллаху алейхи ве селлем- руямызда бизге:

«Умметимден Наби исимли бир шаир мени зияретке келе. Бу зат манъа сонъ дередже ашкъ ве муаббетнен

40 **Наат** – Азрети Пейгъамберни макътап айтылгъан, онъа дуюлгъан севгини тильге кетирген шиирлер.

толу. Бу ашкъ себебинен оны Медине минарелеринден озь наатынен къаршыланъ!.» буюрды. Биз де Пейгъамберимизнинъ бу эмирини ерине кетирдик...» дер.

Наби, окюр-окюр агъламагъа башлар. Эм агълар, эм де шойле дер:

«Демек ки, Аллаh Расули -саллаллаху алейхи ве селлем- манъа «умметим» деп лютф этти! Демек ки, Эки Джихан кунеши мени умметликке къабул этти!..»

Иште, хадж ве умре ибадетинде энъ муим хусус, бу юксек дуйгъуларнен о топракъларгъа кетип, Азрети Пейгъамбер -саллаллаху алейхи ве селлем-ни зиярет ве Бейтуллахны таваф этмектир.

Нетидже оларакъ, бутюн ибадетлер киби хадж ве умре ибадетлерининъ де, Аллаh къатында макъбул олмасы ичюн кямиль бир иман ве догъру анълайыш шарттыр. Хадж ве умрени **«мебрур»** оларакъ ерине кетирмек гунахлардан темизленмеге ве Аллаhнынъ ризасыны къазанмагъа весиле оладжакътыр. Ибадетлер, анджакъ Аллаh Таалянынъ разы олгъаны суретте ерине кетирильсе бир нетидже берирлер.

Бу манада шейх Шибли хадж эткен бирине, къальбий джеэтине ишарет этип, шу сёзлерни сёйлеп, бутюн хадж ёлджулары ичюн чокъ ибретли бир насиат бермекте:

«Хаджгъа ниет этмекнен, ишлеген гунахларынъа тевбе этип догъру ёлгъа кельмеген олсанъ, акъикъатта ниет эттинъ сайылмаз.

Ихрам ичюн урбанъы чыкъаргъанда эр гунахны устюнъден ташламасанъ, акъикъатта урбаны чыкъардынъ сайылмаз.

Хадж ичюн гъусул эткенде, бу темизлик, сендеки маневий кирлерни ве къальбий хасталыкъларны темизлемеген олса, акъикъатта темизленген сайылмазсынъ.

Харем-и Шерифке киргенде бутюн харамларны ве Аллаhтан узакълаштыргъан сёз ве арекетлерни быракъмагъа сёз бермеген олсанъ, керчекте Харемге кирген сайылмазсынъ...

Къурбан сойгъанда, нефиснинъ тюкенмез истеклерини ве озь ираденъи Аллахнынъ рызасы ичюн къурбан этмесенъ, керчектен къурбан сойдынъ сайылмаз.

Шейтангъа таш аткъанда ичиндеки джаилликни ве весвеселерни де ташламагъан исенъ, сенде илим ве ирфан пейда олмагъан исе акъикъатта таш аткъан сайылмазсынъ.

Кябени зиярет эткенде сенде иляхий ниметлер арттымы, гонъюлинъ раатлыкъ ве севинч иле толдымы? Чюнки хадис-и шерифте:

«Хаджылар ве умре япкъанлар, Аллаhнынъ зиярет-чилеридир. Зиярет этильген Аллах, зиярет эткен хаджыгъа икрам этмеси, узеринде бир акътыр.» буюрыла. Сен бу икрамны корьмеген исенъ акъикъатта Кябени зиярет эткен сайылмазсынъ...»[41]

Нетиджеде, шейх Шибли шу иляхий фермангъа дикъкъат чекмеге истей:

«Хаджны ве умрени Аллаh ичюн тамам этип ерине кетир!..» (эль-Бакара, 196).

Бутюн гузелликлеринен ерине кетирильген хадждан къайткъанда энъ муим эдиелер о мубарек ерлернинъ гузелликлери ве кунюмизге къадар о гузелликлерни яшап, артларында ибретли ве икметли хатыралар къалдыргъан салих къулларнынъ ахлякълары олмасы керек.

41 Бакъынъыз Ибн-и Араби, эль-Футюхат эль-Меккийе, тахкик: Осман Яхъя, Кахире, 1986, X, 133-138.

Бу мевзунен алякъалы Пакистанлы алим Мухаммед Икъбаль, бир кунь Мединеден дёнген хаджыларны зиярет этип, олардан шу суаллерни сорар:

«Медине-и Муневверени зиярет эттинъиз! Мединенинъ маневий базарындан гонъюлинъизни насыл эдиелернен толдурдынъыз? Кетирген маддий эдиелер, такъиелер, тесбихлер, намазлыкълар эскиреджек, соладжакъ ве битеджек. Мединенинъ ич солмагъан, гонъюллерге аят берген, руханий эдиелерини кетирдинъизми?..

Эдиелеринъиз ичинде Азрети Эбу Бекирнинъ сыдкъ ве теслимиети; Азрети Умернинъ адалети; Азрети Османнынъ хаясы ве джумертлиги; Азрети Алининъ ильми ве джихады бармы? Бугунь бинъ бир изтираплар ичинде чекишкен Ислям дюньясына гонъюлинъизден бир сеадет асры эеджаны берип оладжакъсынъызмы?»

Аллаһ джумлемизге Харамейн-и Шерифейннинъ руханиетинден лайыгъынен файдаланмамызны насип эйлесин! Хассас бир гонъюль иле, эм рухумызнен эм беденимизнен хадж ве умре япмамызны ярдым эйлесин! Япкъан ве япаджагъымыз ибадетлеримизни макъбул ве мебрур эйлесин!..

Амин!..

МУНДЕРИДЖЕ